

Vodič kroz otpor antirodnim politikama

Pregled stanja i preporuke

Naslov: **Vodič kroz otpor antirodnim politikama
Pregled stanja i preporuke**

Autori/ice: Selma Alispahić, Emina Zahirović-Pintarić, Delila Hasanbegović Vukas, Anisa Pračić-Šehić, Dalibor Tanić, Melani Isović, Meliha Sendić

Dizajn i prelom: Tanja Čurić

Lektura i korektura: Enida Čamdžić

Izdavač: Fondacija CURE, www.fondacijacure.org

Za izdavačicu: Jadranka Miličević

© Fondacija CURE/autorica, 2025

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova je poželjno, uz prikladno navođenje izvora i obavezno prethodno pismeno informisanje izdavačica na e-mail: info@fondacijacure.org

Ovu publikaciju u potpunosti finansijski podržavaju Fondacija Kvinna till Kvinna i UK International Development, koji se ne moraju nužno slagati sa svim stavovima iznesenim u publikaciji. Stavovi i mišljenja isključiva su odgovornost priređivačice i autora/ica tekstova u publikaciji.

**Vodič kroz otpor
antirodnim politikama**
Pregled stanja i preporuke

Sarajevo, 2025.

Sadržaj

1. Uvod

1.1. Šta su antirodni pokreti?	6
1.2. Antirodni pokreti i njihova strategija	6
1.3. Kontekst Bosne i Hercegovine	6
1.4. Transnacionalni karakter i globalne veze	7
1.5. Cilj Vodiča i preporučeni pristup	7
1.6. Struktura Vodiča	7

2. Definiranje pojave – šta jeste, a šta nije antirodni pokret?

(Autorica: Selma Alispahić)

2.1. Definicije antirodnih pokreta	8
2.2. Različiti pristupi definiranju antirodnih pokreta	8
2.3. Dvije dimenzije antirodnih pokreta	9
2.4. Razvojne faze i suština antirodne ideologije	9
2.5. Osporavanje i demonizacija pojma „rod“	9
2.6. Raznovrsnost i uticaj antirodnih pokreta	10
2.7. Globalni i nacionalni aspekti djelovanja	10
2.8. Strategija i aktivnosti antirodnih pokreta	11
2.9. Uloga aktera i finansiranje antirodnih pokreta	12
2.10. Finansijska i ideološka podrška	13

3. Pravna analiza zakonodavstva Bosne i Hercegovine o ravnopravnosti i zabrani diskriminacije (Autorica: Emina Z. Pintarić)

3.1. Uvod	15
3.2. Normativni okvir	15
3.2.1. Domaći zakonodavni okvir	15
3.2.2. Međunarodni standardi	16
3.3. Kako se prava krše antirodnim politikama?	17
3.4. Kako građani/ke mogu zaštititi svoja prava?	18
3.4.1. Pravni mehanizmi	18
3.4.2. Dokumentiranje slučajeva diskriminacije	20
3.5. Zaključak	20

4. Kako antirodni narativi i mobilizacije ugrožavaju prava i slobode žena (Autorica: Delila Hasanbegović Vukas)

4.1. Uvod u antirodne pokrete	21
4.2. Prava žena, rodna ravnopravnost i antirodne mobilizacije	21
4.3. Strategije antirodnih politika	22
4.4. Uticaj na seksualna i reproduktivna prava	23
4.5. Argumenti desnice i kako ih razbiti	24
4.6. Dekonstrukcija antirodnih narativa o seksualnom reproduktivnom zdravlju	24
4.7. Preoblikovanje jezika koji stigmatizira	26

5. Uticaj antirodnih politika na LGBTIQ+ prava u Bosni i Hercegovini (Autorica: Anisa Pračić-Šehić)

5.1. Uvod u antirodne politike i njihov uticaj	28
5.2. Vladavina prava i zaštita LGBTIQ+ prava u BiH	28
5.3. Marginalizacija i nasilje nad LGBTIQ+ osobama	29

5.4. Slučaj napada na aktiviste i aktivisticu u Banjoj Luci	29
5.5. Pravni okvir i političke opstrukcije	30
5.6. Efekti antirodnih politika na svakodnevni život LGBTIQ+ zajednice	31
5.7. Mehanizmi zaštite i suzbijanja antirodnih politika	31
6. Antirodne politike i uticaj na žene iz romske zajednice (Autor: Dalibor Tanić)	
6.1. Uvod	32
6.2. Društveni kontekst	32
6.2.1. Obrazovanje i zdravstvena zaštita	32
6.3. Politički kontekst	33
6.3.1. Nedostatak političke participacije	33
6.4. Dvostruka diskriminacija Romkinja u BiH	33
6.5. Ekonomski kontekst	33
6.5.1. Siromaštvo i zapošljavanje	33
6.6. Uticaj tradicije na položaj Romkinja	34
6.7. Vjersko-religijski kontekst	34
6.8. Zaključak	34
7. Vodič o antirodnom pokretu u Republici Srpskoj (Autorica: Melani Isović)	
7.1. Napad na članove organizacionog odbora Bh. Povorke ponosa.....	35
7.2. Konzervativne organizacije i institucionalna podrška	35
7.3. Povlačenje rodnog identiteta iz zakonodavstva Republike Srpske	36
7.4. Odbijanje termina femicid	36
7.5. Antirodni pokreti u Republici Srpskoj i Deklaracija Svesrpskog sabora	37
7.6. Posljedice izbacivanja termina „rodni identitet“	37
7.7. Evropski standardi i međunarodno pravo	38
7.8. Zaključak	39
8. Tipične antirodne argumentacije i odgovori na njih (Autorica: Meliha Sendić)	
8.1. Uvod	40
8.2. „Rodna ravnopravnost: Najveća prijetnja našem društvu!“	40
8.3. Gdje se skriva antirodna argumentacija i zašto je tako snažna?	41
8.4. Najčešće antirodne argumentacije i odgovori na njih	42
8.5. Kako su antirodni pokreti iskoristili naše slabosti?	43
8.6. Zaključak	43
9. Preporuke	44
10. Zaključak	47
O autoricama i autoru	49

1. Uvod

1.1. Šta su antirodni pokreti?

Vodič kroz otpor antirodnim politikama pruža sveobuhvatan pregled antirodnih pokreta, njihovih strategija i posljedica, te predlaže praktične strategije za suprotstavljanje njihovom uticaju. Tokom posljednjih decenija, antirodne mobilizacije pojavile su se kao ozbiljna prijetnja dostignućima u oblasti ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i socijalne inkluzije. Iako su prvenstveno usmjerene protiv žena i LGBTIQ+ osoba, njihovo djelovanje ima šire posljedice na demokratske procese, vladavinu prava i društvenu stabilnost.

Koristeći narative o očuvanju „**tradicionalnih vrijednosti**“ i „**porodične stabilnosti**“, ovi pokreti opravdavaju otpor prema reformama koje promoviraju jednakost i inkluzivnost. Njihov diskurs često uključuje elemente **populizma, nacionalizma i klerikalizma**, a djeluju kroz političke partije, vjerske institucije, konzervativne nevladine organizacije i desničarske medijske mreže.

1.2. Antirodni pokreti i njihova strategija

Antirodni pokreti često se mobiliziraju pod krinkom suprotstavljanja tzv. rodnoj ideologiji, pojmu koji je svjesno formuliran kao akademski koncept, ali se koristi za poticanje straha i polarizacije. Na Zapadnom Balkanu, uključujući Bosnu i Hercegovinu, ti pokreti oslanjaju se na duboko ukorijenjene patrijarhalne norme, nacionalističku retoriku i konzervativne ideologije kako bi dodatno ojačali svoj uticaj. Njihova strategija **uključuje osporavanje reproduktivnih prava, zaštite marginaliziranih grupa, sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja i programa rodni studija**. Istovremeno, ravnopravnost se prikazuje kao prijetnja društvenoj stabilnosti, porodičnim vrijednostima i nacionalnom identitetu, čime se izaziva moralna panika i širi nepovjerenje prema reformama u području ljudskih prava.

1.3. Kontekst Bosne i Hercegovine

U kontekstu Bosne i Hercegovine, složenost društveno-političkih struktura omogućila je antirodnim pokretima da pronađu plodno tlo za širenje svog uticaja. Njihove kampanje zasnivaju se na dezinformacijama i narativima utemeljenim na strahu kako bi polarizirale društvo i potakle nepovjerenje prema ključnim reformama. Često prikazuju „rodnu ideologiju“ kao prijetnju djeci, tradicionalnim porodicama i nacionalnom identitetu, oslanjajući se na konzervativne religijske ideologije i transnacionalne mreže kako bi koordinirali svoje napore. Također, koriste **političke pritiske, pravne blokade i diskreditaciju**

aktivista/ica i organizacija koje rade na jačanju ljudskih prava. U ovom kontekstu, važno je razumjeti kako se antirodni narativi kreiraju i kako utiču na donošenje javnih politika, zakonodavne inicijative i oblikovanje društvenih stavova.

1.4. Transnacionalni karakter i globalne veze

Narativi koje promiču antirodni pokreti nisu ograničeni samo na lokalne ili nacionalne kontekste, već su dio šire globalne strategije koja uključuje transnacionalne veze i koordinaciju. Oni koriste zajedničke retorike i strategije, mobilizirajući otpor prema progresivnim politikama i stvarajući iluziju masovne podrške za restriktivne, konzervativne agende. Povezani su sa **sličnim pokretima u Evropi, SAD-u i Rusiji**, koristeći finansijsku podršku i koordinaciju kako bi proširili svoje uticaje na globalnom nivou.

1.5. Cilj Vodiča i preporučeni pristup

Ovaj Vodič pruža analizu dinamika djelovanja antirodnih pokreta, njihovih taktika i posljedica, istovremeno nudeći praktične strategije za otpor. Fokus je na jačanju zakonodavnog okvira, unaprjeđenju edukacije, osnaživanju institucija i poticanju lokalne, regionalne i međunarodne saradnje. Cilj je osnažiti donositelje/ice politika, aktiviste/ice, edukatore/ice i širu javnost kako bi zajedno radili na očuvanju vrijednosti jednakosti, pravde i ljudskih prava.

Predstavljajući detaljno razumijevanje ovih dinamika, Vodič poziva na proaktivan pristup, solidarnost i inovativne strategije u borbi protiv antirodnih politika. Samo informiranim i koordiniranim djelovanjem moguće je stvoriti društvo temeljeno na pravdi i jednakim šansama za sve, bez obzira na rod, seksualnu orijentaciju, etničku pripadnost ili druge lične karakteristike. Vodič također služi kao resurs za razumijevanje kako se suočiti s izazovima koje ovi pokreti donose, pružajući alate za zaštitu demokratskih vrijednosti i izgradnju inkluzivnijeg društva.

1.6. Struktura Vodiča

Vodič je podijeljen na nekoliko ključnih dijelova:

- **Analiza antirodnih politika i njihovih strategija** – objašnjava kako ovi pokreti funkcionišu i kakav uticaj imaju na društvo.
- **Studije slučaja i pravni aspekti** – istražuju specifične primjere antirodnog djelovanja u BiH i regiji.
- **Preporuke i smjernice** – nude konkretne korake za otpor antirodnim politikama, uključujući zakonodavne, institucionalne i edukativne strategije.
- **Praktične smjernice za djelovanje** – nude alate za aktiviste/ice, organizacije i pojedince/ke u borbi protiv dezinformacija i konzervativnih narativa.

Kroz ovaj Vodič, cilj je **stvoriti jasan okvir za razumijevanje i djelovanje**, kako bi svi akteri/ce koji se bave zaštitom ljudskih prava mogli **koordinirano i efikasno odgovoriti na izazove antirodnih politika**.

2

Definiranje pojave – šta jeste, a šta nije antirodni pokret?

Autorica: Selma Alispahić

2.1 Definicije antirodnih pokreta

Autori knjige *Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality* definiraju antirodne pokrete na sljedeći način: „Koristeći pojam antirodnog pokreta, cilj nam je opisati mobilizacije i kampanje protiv roda koje su se pojavile od kasnih 1990-ih godina u nekoliko evropskih zemalja i drugdje, posebno u Latinskoj Americi. Želimo naglasiti specifičan tip mobilizacije i tvrditi da se ove mobilizacije, koje su često proučavane odvojeno, mogu objediniti pod jednim pojmom. Ove zemlje suočavaju se sa specifičnim oblicima mobilizacije koji se ne trebaju razumijevati kao puko ponavljanje prošlosti, već kao novi oblici mobilizacije protiv rodne i seksualne ravnopravnosti... zajednički obrasci mobilizacije mogu se uočiti preko granica, uključujući zajednički diskurs, repertoar djelovanja koji cirkulira i slične strategije. Unatoč raznolikosti povoda na nacionalnim nivoima, sve ove mobilizacije adresiraju ‘rodnu ideologiju’ ili ‘teoriju roda’ kao glavni uzrok reformi protiv kojih se bore. Zbog toga ih okupljamo pod nazivom antirodni pokreti“. (Kuhar & Paternotte, 2017: 253)

Još jedna definicija antirodnih pokreta koju je ponudio *The United Nations Research Institute for Social Development* (UNRISD) je sljedeća: „Antirodni pokret djeluje kao transnacionalna koalicija konzervativnih aktivista i organizacija koje rade na suprotstavljanju i podrivanju političkih i socijalnih postignuća koja su ostvorena od strane lokalnih i međunarodnih feminističkih organizacija i zagovarača prava SOGIE (seksualne orijentacije i rodnog identiteta i izražavanja)... antirodni aktivisti i organizacije djeluju na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou, mobilizirajući opoziciju protiv jednakih prava za LGBTIQ+ osobe, prava žena na reproduktivne usluge, sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja u školama i programa rodnih studija na tercijarnom nivou.“ (UNRISD, 2023: 3)

2.2 Različiti pristupi definiranju antirodnih pokreta

Dok ga jedni/e shvataju kao zaseban i odvojen fenomen koji može biti povezan sa drugima, drugi/e ga razumijevaju kao dio većeg pokreta, ideologije ili inicijative (npr. dijelom desnice), te u njegovom određenju naglašavaju aspekt njegovog protivljenja (koristeći prefiks „anti“), dok drugi/e ističu ideje koje zastupa (imenujući ga terminima poput „pokret porodičnih vrijednosti“), pri čemu

su za ovaj fenomen pored termina „antirodni pokret(i)“, u upotrebi i termini „antirodna mobilizacija“, „antirodna kampanja“, „antidženderizam“, „antifeministički pokret“, „antirodni aktivizam“, „antirodne pozicije“ i „nazadovanje politika rodne ravnopravnosti“. (Gergorić, 2020: 158)

2.3 Dvije dimenzije antirodних pokreta

Antirodni pokreti sami sebe rijetko nazivaju tako, i radije koriste pozitivne termine poput *pro-family* ili *pro-life* (UNRISD, 2023: 3) Graff i Korolczuk smatraju da možemo govoriti o dvije dimenzije antirodnih pokreta, pri čemu je prva „antidženderizam“ kao ideologija i pogled na svijet koji drži da pojam „roda“ urušava prirodne razlike i predstavlja prijetnju za porodicu i djecu koju nameću globalne elite, a druga se odnosi na antirodne mobilizacije ili kampanje koje praktično djeluju na ostvarenju ciljeva potpune zabrane abortusa, ukidanja rodni studija, sprječavanja implementacije Istanbulske konvencije itd. (Graff, Korolczuk, 2022: 19-20)

2.4 Razvojne faze i suština antirodne ideologije

Prema Gergorić, moguće je izdvojiti dvije razvojne faze antirodnog pokreta: „U prvoj fazi stvoreni su strategija i diskurzivni okvir djelovanja te je počela antirodna mobilizacija. Masovna mobilizacija i ubrzano širenje obilježili su drugu fazu.“ (Gergorić, 2020: 149) Tri elementa koja čine suštinu antirodne ideologije su uvjerenja o prirodi čovjeka i spolnim razlikama, pesimističan i antimoderni pogled na Zapad i konspiracijsko interpretiranje globalne raspodjele moći. (Graff, Korolczuk, 2022: 17-18)

2.5 Osporavanje i demonizacija pojma „rod“

Antirodni pokreti odbacuju i demoniziraju pojam „roda“ nazivajući ga ideologijom što „ima negativne posljedice u pogledu zakonodavstva i rodne jednakosti“. (Kováts, Põim, 2015: 11) Antirodne mobilizacije se bore protiv roda kao pojma, „ideologije“ ili „teorije“ i društvenog projekta, (Graff, Korolczuk, 2022: 16-17) i koriste termine „rodna ideologija“ i „dženderizam“ za svrhu manipuliranja javnim mnijenjem i stvaranja i instrumentaliziranja straha. (GATE, 2024: 4) Prema UNRISD, upotreba pojma „rodna ideologija“ je izraz težnje da se zaštiti heteropatrijarhalni društveni poredak. (UNRISD, 2023: 3) Za antirodne pokrete „rodna ideologija“ zagovara kulturu smrti (tj. eutanazije, kontracepcije i abortusa) naspram kulture života, (Kuhar & Paternotte, 2017: 5) i za neke od njih ona predstavlja neokolonijalni projekat Zapada kojim on nameće svoje dekadentne vrijednosti drugim društvima. (Kuhar & Paternotte, 2017: 7-8) Prema antirodnim pokretima, „rodna ideologija“ u značenju istospolnih brakova, seksualnog obrazovanja, abortusa i reproduktivnih prava predstavlja vrstu teoriju zavjere koja urušava prirodne i biološke razlike kao date, prirodnu porodicu, kao i prirodne rodne uloge. (Kuhar, 2022: 116)

2.6 Raznovrsnost i uticaj antirodnih pokreta

Često se tvrdi da je termin „rodna ideologija“ prazni označitelj jer spaja različite aktere. (Kuhar & Paternotte, 2017: 15) Premda su primarne mete antirodnih pokreta seksualna i reproduktivna prava, prava LGBTIQ+ osoba, oni se protive i pravima seksualnih radnika/ca i dekriminalizaciji seksualnog rada, te „suprotstavljaju naporima za okončanje rodno zasnovanog nasilja, uspostavljanju programa protiv vršnjačkog nasilja, sveobuhvatnom seksualnom obrazovanju u školama i rodnim studijama u visokom obrazovanju.“ (GATE, 2024: 5) Antirodni pokreti se protive teorijama koje antiesencijalistički razumijevaju rod i seksualnost, predstavljajući ih kao zavjereničke – one koje smjeraju da dovedu do zastrašujućih etičkih i društvenih promjena, kao i kao opasnost za čovječanstvo koja „negira spolne razlike i rodnu komplementarnost“. (Kuhar & Paternotte, 2017: 5)

Iz perspektive antirodnih pokreta, riječima Judith Butler, „rod se ne prikazuje samo kao prijetnja djeci, nacionalnoj sigurnosti, heteroseksualnom braku i normativnoj porodici, već i kao zavjera elita da nametnu svoje kulturne vrijednosti ‘pravim ljudima’ i kao plan kolonizacije Globalnog Juga od strane urbanih centara Globalnog Sjevera. Prikazuje se kao skup ideja koje su u suprotnosti sa naukom ili religijom, ili oboje, ili kao opasnost za civilizaciju, negiranje prirode, napad na muškost ili brisanje razlika između spolova. Rod se ponekad smatra totalitarnom prijetnjom ili djelom đavola, te se zbog toga prikazuje kao najrazornija sila na svijetu, savremeni i opasni suparnik Bogu, kojem se mora suprotstaviti ili ga uništiti po svaku cijenu.“ (Butler, 2023) Ipak, neki ističu da se u antirodnim pokretima ne radi o pukom protivljenju rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima žena i LGBTIQ+ osoba, nego da oni predstavljaju „transnacionalni pokret koji ima za cilj da uspostavi alternativni politički i društveni sistem, instrumentalizujući rod i ljudska prava žena i LGBTIQ+ osoba, za ostvarivanje političke, ekonomske i društvene moći.“ (Milanović, Jovanović i Uličević)

2.7 Globalni i nacionalni aspekti djelovanja

Dok neki, zbog njegovog globalnog karaktera, govore o „antirodnom pokretu“, drugi govore o „antirodnim pokretima“ kako bi naglasili/e specifičnosti varijanti u kojima se javlja u pojedinačnim nacionalnim kontekstima. (GATE, 2024: 5) Kuhar i Paternotte smatraju da usko posmatranje antirodnih pokreta kao nacionalnih fenomena predstavlja oblik „metodološkog nacionalizma“, (Kuhar & Paternotte, 2017: 4) te da antirodni pokreti imaju brojne zajedničke karakteristike i sličnosti, kao i transnacionalnu povezanost. (Kuhar & Paternotte, 2017: 16) Andrea Pető navodi nekoliko praksi antirodnih mobilizacija kao transnacionalnih koje se ponavljaju u različitim zemljama među kojima su isti okidači za djelovanje, zajednički prostor na društvenim mrežama, sličan jezik, ista retorika i intelektualni temelji, lične veze između pokreta i međusobna podrška, kao i upotreba istih vizualnih simbola i koncepta demonstracija. (Kováts, Pöim, 2015: 132-134)

2.8 Strategija i aktivnosti antirodnih pokreta

Kada je riječ o strategiji antirodnih pokreta, ona se formulira već 90-ih godina, prvenstveno u formi reakcije Vatikana na upotrebu pojma „rod“ na Međunarodnoj konferenciji o populaciji i razvoju 1994. u Kairu i Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama 1995. u Pekingu kao pokušaj „renaturalizacije“ i biologiziranja njegovog značenja, dok faza mobilizacije započinje 2004. godine u Španiji, a potom se narednih godina širi i u drugim zemljama, poput Hrvatske, Slovenije, Italije i Francuske, kao i zemljama Latinske Amerike. (Gergorić, 2020: 150-151) U pogledu aktivnosti antirodnih pokreta, Kuhar i Paternotte navode demonstracije, proteste, peticije, lobiranje, pisanje akademskih i drugih publikacija, stvaranje novih političkih stranaka, vođenje kampanja, korištenje interneta za svrhu informiranja i povezivanja, press konferencije itd. (Kuhar & Paternotte, 2017: 264-265)

Antirodni pokreti predstavljaju veliku opasnost zbog toga što se radi o pojavi „koja se u posljednje vrijeme ne širi samo zemljopisno, nego se iz prosvjedne pomiče u institucionalnu političku arenu.“ (Gergorić, 2020: 149) Jedna od posljedica prisustva i djelovanja antirodnih pokreta jeste „nastanak rodnog naspram antirodnog rascjepa u javnom prostoru. Uspostavljena je simetrija između dviju disparatnih strana i diskursa definirana vatikanskim terminima. Postojanje antirodne fronte proizvodi vjerovanje u postojanje prorodne fronte.“ (Gergorić, 2020: 154) Štetni uticaj antirodne politike se također opipljivo manifestira na tjelesno, psihičko i ekonomsko blagostanje osoba koje su na njihovoj meti (radi se o šteti koja je i simbolička, i materijalna i epistemička) jer one bivaju lišene ljudskih prava, ekonomske podrške i ranjive su na različite oblike nasilja. (Holviki, Holzberg, Ojeda, 2024: 2-3)

Antirodni pokreti koriste logiku „mi nasuprot njima“, pri čemu smatraju „korporirane elite odgovornim za trenutnu situaciju i pokušavaju dati glas onima koji su konstruirani kao utišani: (normalna) većina.“ (Kuhar & Paternotte, 2017: 14) Te elite su međunarodne moći, Brisel, Jevreji, feministi/ce itd., te često upravo koriste englesku riječ „gender“ kako bi pojačali utisak da se radi o nečemu stranom i „uvezenom“. (Kuhar & Paternotte, 2017: 14) Antirodni pokreti mijenjaju uloge počinioca i žrtve (npr. predstavljajući tradicionalnu porodicu kao „pravu žrtvu“, a istospolni brak kao opasnost) gradeći sliku o zastrašujućem Drugom i opasnostima koje predstavlja. (Kuhar & Paternotte, 2017: 14) Na temelju samoviktimizacije oni se predstavljaju kao zaštitnici opresirane „tihe većine“. (Kuhar, 2022: 118)

Diskurs antirodnih pokreta je često „politika straha“ koja evocira osjećaj nadolazeće prijetnje i moralne panike pred prijetnjom koja ugrožava budućnost (posebno porodice i djece) i prirodni poredak i upravo to ga čini tako moćnim i uspješnim danas. (Kuhar, 2022: 119) Za antirodne mobilizacije riječ „rod“ kao prazni označitelj objedinjuje sve strahove modernosti: strah od promjene, gubitka nacionalnog identiteta, uticaja Zapada, individualizma, nestabilnosti svakodnevnog života... (Graff, Korolczuk, 2022: 15) Butler također ističe da „rod“ imenuje mnoge strahove – one od krize okoliša, ekonomske nesigurnosti, rata kao i političkog nasilja. (Butler, 2023)

2.9 Uloga aktera i finansiranje antirodnih pokreta

Akteri antirodnih pokreta su porodična udruženja, grupe koje se suprotstavljaju abortusu, konzervativne religijske grupe, desničarske grupe i druge. Kuhar i Paternotte ih dijele u tri kategorije: već postojeće grupe (poput grupa koje se protive abortusu, porodičnih udruženja, desničarske i religijske organizacije i sl.), nove grupe (grupe koje su nastale sa svrhom borbe protiv „antirodne ideologije“) i saveznici (akademici, političari i mediji). (Kuhar & Paternotte, 2017: 259-260) Prema nekim autorima, antirodni pokreti uspjeh duguju činjenici da „povezuju aktere koji ne bi inače surađivali“ (GATE, 2024: 4), pri čemu pojam roda kao „simboličko ljepilo“ ima ključnu ulogu (Kováts, Põim, 2015). Možemo reći da je za antirodne pokrete, pojam „roda“ ujedinjujući: sa jedne strane on ujedinjuje različite aktere u borbi protiv roda, a istovremeno ujedinjuje različite subjekte i borbe u „jedinственog neprijatelja“. (Gergorić, 2020: 154) Graff i Korolczuk koriste pojam „oportunistička sinergija“ da bi opisali savezništvo i kolaboraciju različitih aktera u njihovoj borbi za „obični narod“ pokvarenih elita. Riječ je o „dinamici koja uključuje političke saveze, ideološke srodnosti i organizacijske veze koje omogućavaju široke promjene elita u vladinim tijelima, akademiji, kulturnim institucijama i civilnom društvu.“ (Graff, Korolczuk, 2022: 7)

Premda neki antirodne pokrete smatraju „novim konzervatizmom“ ili još jednom „konzervativnom revolucijom“ (HBS, 2015: 9), važno je istaći da nisu sve konzervativne politike antirodne, kao i da konzervativizam nije dovoljan za njihovo određenje, te mnogi autori odbijaju da ih nazivaju „konzervativnim/reaktionarnim pokretima“ jer se na takav način pojednostavljuje njihova pozicija, „gurajući antirodne aktiviste u mrak prošlosti, predstavljajući ih kao ratnike koji se bore protiv toka historije“. (Kuhar & Paternotte, 2017: 254) Antirodni pokret ne predstavlja naprosto nastavak ranijih konzervativnih otpora rodnoj jednakosti, nego novi fenomen sa specifičnim karakteristikama koje se odnose na oblike mobilizacije, djelovanja i diskursa. Također, oni sebe predstavljaju kao racionalne i zasnovane na zdravom razumu, tako pretendirajući na veću grupu kojoj se obraćaju nego što su to konzervativni krugovi. (Kuhar, 2022: 116) Drugim riječima, antirodni pokret, „kao globalni i međupovezani pokret, predstavlja novi fenomen koji zadobio značaj posljednjih godina i različit je od ranijeg anti-feminizma i talasa homofobije i transfobije“. (GATE, 2024: 4) Prema antirodnim pokretima, mogućnost za budućnost „leži u prošlosti“: potrebno se vratiti u prirodni poredak prošlosti i u tom smislu oni su „tipični retrotopijski projekti“ budući da su „usmjereni prema idealnoj prošlosti radije nego prema boljoj budućnosti“. (Kuhar, 2022: 122) Kuhar i Paternotte tvrde da „nostalgija za izgubljenim ‘zlatnim dobom’, kada je sve bilo jednostavnije, a rodovi su se podrazumijevali prema izgledu, podstiče potragu za čvršćim temeljima u vremenu kada se sve čini nestabilnim.“ (Kuhar & Paternotte, 2017: 14)

2.10 Finansijska i ideološka podrška

Mnogi autori ističu da antirodni pokreti imaju značajnu finansijsku podršku koja dolazi sa globalnog sjevera. (GATE, 2024: 5) Kada je riječ o finansiranju ovih pokreta, uglavnom se ističu američka kršćanska desnica, konzervativne katoličke organizacije i Ruska pravoslavna crkva. (UNRIST, 2023: 9) U pogledu odnosa religije i antirodnih pokreta, Kuhar i Paternotte tvrde da „iako akteri možda nisu svjesni njegovih religijskih korijena, diskurs o ‘rodnoj ideologiji’ često rezonira sa njihovim idejama i kritikama roda.“ (Kuhar & Paternotte, 2017: 14) Oni smatraju da „antirodni pokret nastoji izgraditi pluralističku (i sekularnu) sliku o sebi, suprotstavljajući se religijskim ili konzervativnim predstavama koje često prevladavaju u javnom mnijenju. Predstavlja se kao razuman, umjeren i pragmatičan akter koji diže svoj glas jer su stvari, prema njihovom mišljenju, jednostavno ‘otišle predaleko’.“ (Kuhar & Paternotte, 2017: 264)

Mnogi tvrde da je upravo desnica ključni faktor za prodor antirodne politike i upravo se bliska povezanost antirodnih kampanja sa desnim populizmom posmatra kao ono što ih odvaja od ranijih formi otpora rodnoj ravnopravnosti. (Graff, Korolczuk, 2022: 6) Neki upozoravaju da antirodni pokreti nisu samo pod desničarskim uticajem, nego i da „antifeminizam također postoji i u ljevičarskim kontekstima, najprije u njegovoj poznatoj fantaziji da je upravo politika identiteta bar djelimično odgovorna za propast transnacionalne ljevice.“ (Holvikivi, Holzberg, Ojeda, 2024: xi) Oni tvrde da se antirodni narativi „mogu također pronaći u nekim ljevičarskim političkim pokretima koji su izgradili svoju platformu, dijelom u suprotnosti s politikama roda i seksualnosti.“ (Holvikivi, Holzberg, Ojeda, 2024: 11) Paradoksalno, napadi na rod su prisutni i među feministima/cama, posebno među tzv. „gender critical“ feministima/cama. (Holvikivi, Holzberg, Ojeda, 2024: 12) Ipak, oni tvrde da ukazati na ovo ne znači da antirodni pokreti u osnovi imaju feminističku ili ljevičarsku politiku, te da primarno koriste pojam (desničarskog) fašizma „da bi opisali političke učinke kao i afektivni i ideološki život antirodnih politika.“ (Holvikivi, Holzberg, Ojeda, 2024: 14)

Neki autori ističu da su „za diskurs antirodnih aktera su karakteristični svi elementi koje koriste fašistički narativi: promocija hijerarhije kao prirodne, hostilnost ka univerzalnom građanstvu, konstruisanje teorija zavjere, radikalna revizija liberalnih vrijednosti, deklarativni antikapitalistički narativi, jasan antikomunizam kroz izjednačavanje nacizma i komunizma, kreiranje mitologije i kulta žrtve...“ (Milanović, Jovanović i Uličević) U antirodnom pokretu, Butler također prepoznaje aktualizirane „fašističke potencijale“ koji se očituju kao napad na progresivne društvene pokrete i ljudska prava queer osoba i žena. (Butler, 2023)

Literatura:

1. **Butler, J.** (2023). *Who's Afraid of Gender?* London: Penguin Books.
2. **FEPS – Foundation for European Progressive Studies, & Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest.** (2015). *Gender as symbolic glue: The position and role of conservative and far-right parties in the anti-gender mobili-*

- zations in Europe*. Edited by Eszter Kováts & Maari Põim.
3. **GATE**. (2024). *Recognizing, documenting, and addressing anti-gender opposition: A toolkit*. New York, NY: GATE.
 4. **Gergorić, M.** (2020). Antirodni pokreti u 21. stoljeću. *Anali*, 17(1), 149–167.
 5. **Graff, A., & Korolczuk, E.** (2022). *Anti-Gender Politics in the Populist Moment*. New York, NY: Routledge.
 6. **Heinrich Böll Foundation**. (2015). *Anti-Gender Movements on the Rise? Strategising for Gender Equality in Central and Eastern Europe*. (Publication Series on Democracy, Vol. 38).
 7. **Holvikivi, A., Holzberg, B., & Ojeda, T. (Eds.)**. (2024). *Transnational Anti-Gender Politics: Feminist Solidarity in Times of Global Attacks*. Palgrave Macmillan.
 8. **Kuhar, R.** (2022). The rise and success of the anti-gender movement in Europe and beyond. Based on the keynote presented at the final conference of the EC Horizon 2020 project "Gearing Roles," Brussels, 18 October 2022. Retrieved from <https://gearingroles.eu/gr-final-conference/>.
 9. **Kuhar, R., & Paternotte, D. (Eds.)**. (2017). *Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality*. London: Rowman & Littlefield International Ltd.
 10. **McEwen, H., & Narayanaswamy, L.** (2023). *The International Anti-Gender Movement: Understanding the Rise of Anti-Gender Discourses in the Context of Development, Human Rights and Social Protection*. Prepared under the UNRISD programme *Gender Justice and Development*. United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).
 11. **Milanović, A., Jovanović, M., & Džoli Ulićević, J.** *Transfeministička kuvarica / Transfeminist Playbook*. Heinrich Böll Stiftung.

3

Pravna analiza zakonodavstva Bosne i Hercegovine o ravnopravnosti i zabrani diskriminacije

Autorica: Emina Z. Pintarić

3.1 Uvod

Bosna i Hercegovina (BiH) ima složen zakonodavni okvir koji se odnosi na ravnopravnost i zabranu diskriminacije, ali postoje značajni izazovi u njegovoj implementaciji, posebno u kontekstu suprotstavljanja antirodnim politikama. Ova analiza razmatra relevantne zakonske odredbe, njihove međunarodne izvore i način na koji BiH potencijalno krši preuzete međunarodne obaveze kroz praktične primjere i načine zaštite prava građana/ki.

3.2 Normativni okvir

3.2.1 Domaći zakonodavni okvir

i. Ustav Bosne i Hercegovine

Ustav BiH, kao najviši pravni akt države, garantira ravnopravnost i zabranjuje diskriminaciju. Član II/4. Ustava navodi:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih ovim Ustavom ili međunarodnim sporazumima iz člana II/2. ove glave mora biti osigurano svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.“ Ustav također direktno inkorporira Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (ECHR), što znači da su njene odredbe izravno primjenjive i imaju prioritet nad domaćim zakonima. Ovo osigurava pravni temelj za odgovornost države u zaštiti ljudskih prava.

ii. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH¹

Rodno osjetljiv jezik i ravnopravnost spolova: promocija ravnopravnosti spolova i zabrana diskriminacije u jeziku garantirane su Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH. Članovi 1., 2. i 9. Zakona obavezuju institucije da promoviraju

¹ „Službeni glasnik BiH“, broj 32/10 (prečišćeni tekst).

ravnopravnost u svim sferama društva, uključujući obrazovanje, ekonomiju, zapošljavanje i rad. Antirodne inicijative koje narušavaju ove principe direktno podrivaju ciljeve Zakona.

iii. Zakon o zabrani diskriminacije u BiH²

Član 2. definira diskriminaciju kao svako isključivanje ili ograničavanje na osnovu spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i drugih osnova. Odbijanje donošenja zakona koji regulišu prava LGBTIQ+ osoba krši ovu normu.

Članovi 11. i 12. osiguravaju pravo na sudsku zaštitu u slučajevima diskriminacije, ali praksa pokazuje ograničen pristup efikasnom pravnom lijeku.

iv. Krivični zakoni entiteta i Distrikta Brčko

Ovi zakoni predviđaju kazne za govor mržnje i rodno zasnovano nasilje, ali nedovoljna primjena njihovih odredbi otežava ostvarivanje pravde za žrtve diskriminacije.

3.2.2 Međunarodni standardi

i. Evropska konvencija o ljudskim pravima (ECHR)

- Član 8. garantira pravo na privatni i porodični život.
- Član 14. zabranjuje diskriminaciju u uživanju svih prava garantiranih Konvencijom.

ii. CEDAW (Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena)

- Obavezuje države da poduzmu sve odgovarajuće mjere za eliminaciju diskriminacije žena u svim područjima života.

iii. Istanbulska konvencija

- Član 7. obavezuje države članice da usvoje sveobuhvatne i koordinisane politike za sprečavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici.
- Član 8. zahtijeva obezbjeđivanje adekvatnih finansijskih i ljudskih resursa za sprovođenje integrisanih politika, uključujući podršku skloništima za žrtve nasilja i edukativnim programima o rodno zasnovanom nasilju.

² „Službeni glasnik BiH“, br. 59/2009, 66/2016.

- iv. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima³
- Član 12. garantira pravo na najviši standard zdravstvene zaštite.
 - Član 13. osigurava pravo na obrazovanje.

3.3 Kako se prava krše antirodnim politikama?

- **Pravo na ravnopravnost:** Pravo na ravnopravnost temelj je svakog demokratskog društva. U BiH, antirodne politike aktivno podrivaju ovo pravo kroz marginalizaciju rodnih i seksualnih manjina, čime se narušava njihovo pravo na samoidentifikaciju i jednakost pred zakonom. Zakonodavne inicijative koje blokiraju prava LGBTIQ+ zajednice, kao što je neusvajanje zakona o istospolnim partnerstvima, predstavljaju jasno kršenje člana 2. Zakona o zabrani diskriminacije i člana 14. ECHR-a. Blokada zakona o istospolnim partnerstvima ne samo da zanemaruje pravo na ravnopravnost već i onemogućava uživanje prava na privatni i porodični život garantirano članom 8. ECHR-a. Ovakvi postupci dodatno marginaliziraju zajednice i otežavaju njihovu integraciju u društvo.
- **Pravo na zaštitu od nasilja:** Nasilje nad ženama i rodno zasnovano nasilje predstavljaju kontinuirani problem u BiH. Odsustvo sistemske reakcije i adekvatne zaštite žrtava ukazuje na nepoštovanje obaveza iz Istanbulske konvencije. Nedovoljno finansiranje skloništa za žene žrtve nasilja i odsustvo programa rehabilitacije počinitelja nasilja onemogućavaju žrtvama pristup sigurnom prostoru i podršci. Vlasti često neadekvatno reaguju na prijave nasilja, čime se direktno krše članovi 7. i 8. Istanbulske konvencije.

³ Ove odredbe **Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima** (ICESCR) ključne su u kontekstu suprotstavljanja antirodnim politikama jer direktno adresiraju dva osnovna prava – **pravo na zdravstvenu zaštitu** i **pravo na obrazovanje** – koja su često meta antirodnih narativa i praksi. Evo zašto su ove odredbe značajne:

Član 12. – Pravo na najviši standard zdravstvene zaštite

1. **Reproduktivna prava:**
 - Antirodne politike često ciljaju na ograničavanje pristupa reproduktivnim zdravstvenim uslugama, uključujući pristup kontracepciji, abortusu i edukaciji o reproduktivnom zdravlju.
 - Pravo na najviši standard zdravstvene zaštite prema članu 12. obavezuje BiH da osigura dostupnost ovih usluga bez diskriminacije. Antirodni pokreti koji promoviraju prigovor savjesti zdravstvenih radnika direktno podrivaju ovo pravo.
2. **Zdravstvene potrebe transrodnih osoba:**
 - Antirodne politike često marginaliziraju transrodne osobe uskraćujući im specijalizirane usluge, kao što su hormonska terapija ili medicinska tranzicija.
 - Član 12. Pakta garantira da sve osobe, uključujući rodne manjine, imaju pravo na jednaku dostupnost odgovarajuće zdravstvene zaštite.
3. **Psihološka podrška:**
 - Antirodni narativi doprinose stigmatizaciji rodnih manjina i LGBTIQ+ osoba, što ima direktan uticaj na njihovo mentalno zdravlje. Pravo na zdravstvenu zaštitu uključuje i obavezu pružanja usluga mentalnog zdravlja.

- **Pravo na slobodno izražavanje:** Pravo na slobodno izražavanje propisano je u članu 10. ECHR-a. Međutim, zagovornici/e rodne ravnopravnosti i aktivisti/ce za ljudska prava često su izloženi prijetnjama, diskreditacijama i kampanjama mržnje. Aktivisti i aktivistice za prava žena i LGBTIQ+ zajednice u više navrata su prijavili/e prijetnje smrću i nasiljem zbog svojih stavova. Ovi incidenti narušavaju ne samo pravo na slobodu izražavanja već i osnovnu sigurnost aktivista/ica.
- **Pravo na obrazovanje:** Pristup inkluzivnom obrazovanju, koje promovira rodnu ravnopravnost, ključan je za razvoj društvene svijesti. Antirodne inicijative usmjerene na uklanjanje tema rodne ravnopravnosti iz obrazovnog sistema uskraćuju mladima ključne informacije o ljudskim pravima. Uklanjanjem literature i programa koji obrađuju rodna pitanja iz obrazovnih institucija krši se član 13. Međunarodnog pakta o obrazovanju i član 5. Zakona o zabrani diskriminacije. Ovo stvara nepovoljnu sredinu za razvoj kritičkog mišljenja i socijalne inkluzije.
- **Pravo na rad:** Diskriminacija na radnom mjestu dodatno otežava položaj žena i pripadnika rodnih manjina. Zakon o radu i Zakon o ravnopravnosti spolova propisuju jednakost, ali u praksi često dolazi do kršenja. Žene se suočavaju s otkazima nakon porodiljskog odsustva, dok transrodne osobe imaju teškoće pri zapošljavanju zbog predrasuda poslodavaca/kinja. Ovakve situacije direktno podrivaju pravo na jednaku mogućnost rada i karijere.
- **Pravo na zdravstvenu zaštitu:** Zdravstvena zaštita mora biti univerzalna i inkluzivna. Antirodne politike često marginaliziraju potrebe transrodnih osoba, uskraćujući im osnovne usluge. Nedostatak specijaliziranih zdravstvenih usluga za transrodne osobe i otežan pristup hormonskoj terapiji krši član 12. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Odbijanje osnovne medicinske njege dodatno podriva dostojanstvo i pravo na zdravlje ovih osoba.

3.4 Kako građani/ke mogu zaštititi svoja prava?

3.4.1 Pravni mehanizmi

1. Obraćanje policiji i tužiteljstvu

- Koraci:
 - Građani/ke koji/e su žrtve diskriminacije, nasilja ili govora mržnje trebaju odmah prijaviti incident lokalnoj policijskoj stanici. Policija ima zakonsku obavezu da zabilježi slučaj, provede istragu i prosljedi slučaj tužiteljstvu.

- Tužiteljstvo preuzima odgovornost za pokretanje postupka protiv počinitelja/ki, priprema optužnicu i zastupa interese žrtava pred sudom. U složenijim slučajevima, tužiteljstvo može izdati nalog za privremene mjere zaštite žrtve.
- Vrijeme rješavanja: Policijska istraga traje do 30 dana, dok tužiteljstvo mora podnijeti optužnicu u roku od šest mjeseci od prijave incidenta.

2. Obraćanje ombudsmanu/ki za ljudska prava BiH

- Koraci:
 - Građani/ke podnose žalbu putem online obrasca, pisanim putem ili lično u regionalnim uredima ombudsmana/ke.
 - Ombudsman/ka provodi istragu, kontaktira odgovorne institucije i predlaže konkretne mjere za zaštitu prava žrtava.
 - Vrijeme rješavanja: Ombudsman/ka je dužan/na odgovoriti na pritužbu u roku od 30 dana.

3. Podnošenje žalbi CEDAW Komitetu

- Koraci:
 - Potrebno je iscrpiti sva dostupna domaća pravna sredstva, uključujući sudske postupke.
 - Pripremiti detaljnu dokumentaciju o slučaju, uključujući presude domaćih sudova, medicinsku dokumentaciju i ostale relevantne dokaze.
 - Žalbu podnijeti putem Sekretarijata CEDAW Komiteta, koji analizira slučaj i odlučuje o daljnjem postupanju.
 - Vrijeme rješavanja: Proces može trajati od šest mjeseci do nekoliko godina, ovisno o složenosti slučaja.

4. Sudski postupci

- Koraci:
 - Žrtve podnose tužbu osnovnom sudu na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije. Sud je dužan razmotriti zahtjev u hitnom postupku.
 - Tokom postupka moguće je zahtijevati privremene mjere zaštite.
 - Vrijeme rješavanja: Prvostepeni postupci obično traju od tri do šest mjeseci, u većim sudovima i do dvije godine uz mogućnost žalbe višim sudovima.

5. Korištenje međunarodnih pravnih instrumenata

- Koraci:
 - Građani/ke koji/e nisu dobili/e adekvatnu zaštitu domaćih sudova mogu uložiti predstavke Evropskom sudu za ljudska prava. Potrebno je dostaviti presude domaćih sudova i dokaze o kršenju prava.
 - Vrijeme rješavanja: Proces pred Evropskim sudom traje prosječno dvije do četiri godine.

3.4.2 Dokumentiranje slučajeva diskriminacije

Građani/ke trebaju čuvati sve relevantne dokaze, uključujući pisane komunikacije, svjedočenja i medicinsku dokumentaciju, kako bi osigurali/e uspješnu pravnu zaštitu.

3.5 Zaključak

Bosna i Hercegovina ima razvijen zakonodavni okvir za ravnopravnost i zabranu diskriminacije koji teoretski zadovoljava međunarodne standarde, ali praktična implementacija tih zakona ostaje ozbiljan izazov. Političke opstrukcije, nedostatak institucionalne kapacitiranosti, ograničena svijest o ljudskim pravima i kulturne prepreke predstavljaju ključne faktore koji onemogućavaju ostvarivanje ravnopravnosti u praksi.

Poseban problem predstavlja kontinuirano podrivanje prava marginaliziranih grupa kroz antirodne politike, nedovoljno finansiranje usluga podrške žrtvama nasilja i izostanak sistematskog pristupa suzbijanju diskriminacije. Unaprjeđenje zakonodavnog okvira zahtijeva konkretnu akciju u vidu jačanja mehanizama implementacije, edukacije ključnih aktera i osnaživanja nevladinog sektora.

Ključni prioriteti za buduće djelovanje uključuju:

1. Usvajanje i implementaciju zakona o pravima LGBTIQ+ osoba i rodnoj ravnopravnosti.
2. Povećanje budžetske podrške za skloništa i programe rehabilitacije nasilnika/ca.
3. Obavezne edukativne kampanje o ljudskim pravima u obrazovnim ustanovama i među javnim službenicima/ama.
4. Razvoj nacionalne strategije za borbu protiv diskriminacije sa fokusom na redovno praćenje i izvještavanje o napretku.

Samo dosljednom primjenom zakona, aktivnim angažmanom civilnog društva i snažnim političkim liderstvom, BiH može postati društvo u kojem ravnopravnost i ljudska prava nisu samo normativni ideali, već i realnost za sve njene građane/ke.

4

Kako antirodni narativi i mobilizacije ugrožavaju prava i slobode žena

Autorica: Delila Hasanbegović Vukas

4.1 Ko je i šta je tzv. antirodni pokret?

Prva rečenica ovoga teksta Vodiča nameće konstataciju: da bismo znali kako se nositi s narativima i posljedicama djelovanja tzv. antirodnog (ili: *antigender*) pokreta i politika koje ga oblikuju, trebamo shvatiti šta predstavlja, iz kojih namjera i pozicija dolazi, kako je narastao i čemu teži. Radi se o konceptu koji je nastao kao kritika ili osvrt na koncepte koje su osmislili akteri ovih politika – *rodnu teoriju* ili *rodnu ideologiju*. Sam termin *rodna ideologija* je osnovna postavka ovih politika, prazan označitelj, navodna prijetnja čovječanstvu, a namjera je da zvuči akademski, odnosno naučno kao termin na koji se građanstvo može *uhvatiti*. U biti, ne znači ništa, jer rodna ideologija ne postoji; postoji samo rod kao koncept.

- Više o postavkama, načinima mobiliziranja i komuniciranja antirodnih kampanja o specifičnim pitanjima širom Europe možete pročitati u knjizi „*Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality*“, urednika Romana Kuhara i Davida Paternottea (2017)⁴.

4.2 Prava žena, rodna ravnopravnost i antirodne mobilizacije

Ono što je antirodnim politikama problematično jeste rodna perspektiva koju feministički pokret i teorije potenciraju u društvenim i pravnim tokovima, te smatraju da ona djeluje protiv žena, nastoji oslabiti „prirodnu“ porodicu, teži poistovjećivanju s muškarcima i sličnim kvalifikacijama. Za antirodne aktere, ženska perspektiva jedina je koja se treba uzeti u obzir, a podrazumijeva esencijalizaciju ženskog iskustva i svrhe kroz uloge poput brige o kući, majčinstva, i jednom riječju, one koje ne unaprjeđuju, već unazađuju položaj žena u društvu i na mjestima moći. Dakle, radi se o strategiji renaturalizacije, kao nove definicije roda koji je isključivo poistovjećen s biološkim odrednicama.⁵

4 **Kuhar, Roman & Paternotte, David (ur.).** *Anti-Gender Campaigns in Europe: Mobilizing Against Equality*. London: Rowman & Littlefield International Ltd., 2017. (Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/193690>).

5 **Marušić, Antonela.** „Maja Gergorić: Krajnja desnica ne može biti jednakopravni akter u demokraciji“. *VoxFeminae*, 2. juli 2024. (Preuzeto s: <https://voxfeminae.net/pravednost/maja-gergoric-krajnja-desnica-ne-moze-biti-jednakopravni-akter-u-demokraciji/>).

Ovdje je vrijedno navesti pitanja protiv kojih se antirodni pokreti najviše mobiliziraju:

- prava LGBTIQ+ osoba
- seksualna i reproduktivna prava
- seksualno/spolno obrazovanje, odnosno obrazovanje o seksualnosti i reproduktivnom zdravlju
- rod i rodni studiji
- demokratija i vjerske slobode.

Lista je otvorena i nove teme i oblasti ljudskih prava svakodnevno se pojavljaju na radaru ovih politika.

4.3 Taktike antirodnih politika

Prije nego razmotrimo konkretan uticaj koji imaju na ugrožavanje prava žena i rodnu ravnopravnost, kao i mogućnosti sprječavanja i odgovora na takve politike, važno je istaknuti neke od taktika koje pri tome koriste.

- Vrlo jaka odrednica antirodnih politika jeste stvaranje i očuvanje *kolektivnog identiteta*, kako ga nazivaju, baziranog na kulturnim i moralnim vrijednostima većine u određenom društvu.
- Još jedna strategija antirodnih politika jeste uključivanje emocija osoba kojima se obraćaju, stalnim upozoravanjem na prijetnje koje nose fenomen koji su im sporni.
- Tu je i preuzimanje progresivnih strategija djelovanja, poput različitih modaliteta borbe za ljudska prava – protesti, zagovaranje, udruživanje i okupljanje, vizuelne reprezentacije slične onima koje koriste organizacije i kolektivi koji se zalažu za poštovanje ljudskih prava.
- Pri svemu navedenom, često manipuliraju brojkama i statistikama o određenim pojavama koje smatraju neprihvatljivim, a znaju i netačno prikazati brojke podrške javnosti njihovim retrogradnim politikama.

Ovi elementi kreiraju rascjep između *rodnog* i *antirodnog* u javnom prostoru, što je cilj djelovanja navedenih aktera, koji će otvoriti prostor za širenje moralne panike, onemogućavanje pravne i društvene reforme u vezi sa seksualnim i reproduktivnim pravima i pravima LGBTIQ+ osoba, kao i shvatanje spornih tema kroz vatikanske termine: *antirodna – prorodna fronta*.⁶

Neki od načina djelovanja i manifestiranja antirodnih politika uključuju: proteste, zauzimanje javnog prostora (na ulici i online), organiziranje peticija, referendumske kampanje, pravna sredstva poput tužbi, žalbi, prigovora, izmjene i dopune zakona, donošenje restriktivnih javnih politika, akademsko djelovanje

6 Gergorić, Maja. *Anti-Gender Movements in 21st Century*. 2020. (Preuzeto s: https://www.academia.edu/45337465/Maja_Gergori%C4%87).

kroz stručne skupove i proizvodnju znanja, te djelovanje kroz političke stranke, obrazovni sistem i medije i slično.

4.4 Uticaj na seksualna i reproduktivna prava

Djelovanje i opseg antirodnih politika najizraženiji su na polju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i pristupa pravima u tom kontekstu. Prije svega, antirodne politike zanemaruju seksualno/spolno zdravlje dok u fokus stavljaju reprodukciju kao osnovnu svrhu žena (primarno), bez analize, kreiranja ili implementacije suštinskih politika koje bi ohrabrivale osobe da postanu roditelji, uz sve uvjete koji su za to potrebni.

Zatim, kada govorimo o fokusu antirodnih politika na reprodukciji, zanemaruju se loši uvjeti u sistemu zdravstva, briga o porodici i djeci, starijim osobama, obrazovanju općenito, a posebno ekonomsko-socijalna situacija koja nije povoljna za dostojanstven život porodica s djecom.

Zdravlje LGBTIQ+ osoba je zanemareno, i ne postoji afirmirajući pristup u tom smislu.

S tim je povezano apsolutno zanemarivanje potreba za planiranjem porodice u skladu s uvjetima života i drugim okolnostima pa je kontracepcija vrlo konzervativno posmatrana, uz ignoriranje važnosti zaštite od neželjenih trudnoća, ali i od spolno prenosivih infekcija. Posljedica djelovanja antirodnih politika po ovom pitanju je nedostupnost ili nedovoljna dostupnost kontraceptivnih sredstava na tržištu i visoke cijene.

Antirodne politike na različite načine blokiraju uvođenje seksualnog obrazovanja (obrazovanja o seksualnosti i reproduktivnom zdravlju) koje bi uvelike omogućilo mladima da odgovorno pristupaju svojoj seksualnosti i zdravlju, da znaju koje su im opcije dostupne, i kako voditi brigu o sebi i zdravim odnosima. Također, biomedicinski potpomognuta oplodnja i alternativne opcije rađanja za osobe koje nisu heteroseksualne orijentacije su teme na koje su antirodne politike posebno usmjerene.

Jedno od najviše osporavanih prava jeste abortus, odnosno prekid trudnoće i brojne su prepreke u zdravstvenim sistemima u kojima rade osobe koje imaju antirodne stavove i tendencije. U antirodnim narativima vezanim za abortus, ali i druge teme, mnogo je manipulacija naučnim činjenicama i njihova zloupotreba zarad ograničavanja ili oduzimanja ljudskih prava.

4.5 Argumenti desnice i kako ih razbiti

Političku ideologiju desnice obilježava jezik/narativ prijetnje koju navodno nose prava žena i rodna ravnopravnost nekim, kako tvrde, utvrđenim vrijednostima. Taj jezik se očituje u stavovima poput „oni će ugroziti tradiciju, porodicu“, „abortus je ubistvo“, „ta pojava nije prirodna“, pripisivanju društvenih i rodnih uloga spolovima itd. Kako bi se na najbolji način dekonstruirale poruke antirodnih politika, izuzetno je važno imati adekvatne alate za sprječavanje i odgovor na ove narative. Sljedeći koraci mogu biti dobra vodilja:⁷

- Razotkriti identitet i stvarnu prirodu antirodnih aktera.
- Razoružati njihove taktike analizom i pripremom odgovora (ovdje možemo dodati: biti korak ispred).
- Dislocirati, odnosno udaljiti ove grupe od ključnih pozicija moći.
- Razotkriti izvore finansiranja i političko-društvenu pozadinu djelovanja, te manjak transparentnosti u tom kontekstu.
- Demonetizirati, odnosno prekinuti njihovo finansiranje, posebno iz državnih izvora.
- Razviti strategije za zaštitu ciljanih osoba i unaprijediti zakone, politike i mehanizme njihove provedbe radi čvrste zaštite ljudskih prava.
- Naglasiti značaj regionalnog uvezivanja u kreiranju strategija u borbi protiv rasta antirodnih politika koje su prijetnja za sigurnost i prvenstveno seksualna i reproduktivna prava.

4.6 Dekonstrukcija antirodnih narativa o seksualnom i reproduktivnom zdravlju

Ovdje će najviše biti riječi o narativima koje antirodne politike kreiraju u vezi s prekidom trudnoće/abortusom, s obzirom na to da je on na najjačem udaru desnice u smislu ograničenja/zabrana, a koji su bazirani na neprovjerenim i netačnim informacijama i spoznajama. Nemoguće je izložiti sve, ali možemo najčešće i najzvučnije.

Zdravstveni radnici se mogu pozvati na priziv savjesti, to je njihovo pravo.

Tzv. priziv savjesti, odnosno odbijanje liječnika/ca i drugih zdravstvenih radnika/ca da iz ličnih/moralnih/vjerskih razloga obave abortus, pruže informacije o kontracepciji ili bilo koju drugu zdravstvenu uslugu, nije ljudsko pravo, već

⁷ Više u: **Čengić, Rubina.** „Jelena Višnjić, direktorka Feminističkog kulturnog centra Beograd: Antirodne politike su pretnja za sigurnost žena i njihova prava“. *Interview.ba*, 26. septembar 2024. (preuzeto s: https://interview.ba/2024/09/26/jelena-visnjic-direktorka-feministickog-kulturnog-centra-beograd-antirodne-politike-su-pretnja-za-sigurnost-zena-i-njihova-prava/?fbclid=IwY2xjawFjWpFleHRuA2FlbQlx-MAABHWQ-0g35GRyKjHV3vQictnnBr7tWZerFeORf4YzHKyGp1tWYS4rFWvkWA_aem__Kx7f15TrzZiPAIzCg-oHPA)

ugrožavanje prava osoba kojima su ovi i slični vidovi zdravstvene njege potrebni.

Međunarodni je zdravstveni standard da priziv savjesti, tamo gdje se koristi, ne smije ugroziti pristup zdravstvenim uslugama, tj. ističe se kako je u suprotnosti s pravilima zdravstvene i medicinske struke. Pacijentima/cama treba brzo i jednostavno omogućiti drugog/u zdravstvenog/u radnika/cu da obavi postupak/pruži određenu uslugu. Ako niko u zdravstvenoj ustanovi ne radi odnosno odbija izvršiti odluku, osobe treba u što kraćem roku uputiti u drugu najbližu zdravstvenu ustanovu.⁸

- Više o situaciji s prizivom savjesti u odnosu na abortus u BiH možete pročitati u istraživanju Sarajevskog otvorenog centra o regulaciji, dostupnosti i praksama abortusa (2023)⁹ i prijedlozima javnih politika za unaprjeđenje dostupnosti abortusa (2024)¹⁰.

Abortus nije u skladu s Hipokratovom zakletvom, po kojoj liječnici/e moraju štiti struku i ljudski život od začeca.

Život počinje začecem i samim time je abortus ubistvo.

Život fetusa počinje u momentu kada je u stanju opstati izvan maternice/tijela žene koja nosi trudnoću. Upravo zakonske granice koje određuju sedmicu do koje je moguće uraditi određene vidove induciranog prekida trudnoće ukazuju na to da život ne počinje začecem. Medicinska nauka i biologija su identificirale četiri faze razvoja fetusa.¹¹

Ne trebamo se baviti promoviranjem abortusa, BiH se suočava s padom nataliteta. Uzrok pada nataliteta nisu postupci abortusa, već niz faktora, kao što su loša socioekonomska situacija u državi, visoka stopa nezaposlenosti, nestabilni radni odnosi, siromaštvo, niske porodijske naknade, neharmonizirane regulative i prakse o porodijskom/roditeljskom odsustvu u zemlji, nedovoljni poticaji države za porodice s djecom, nedostupnost servisa za brigu o djeci, kvalitet obrazovnog sistema, nemogućnost začeca (neplodnost) itd.

Abortus niko ne promovira kao poželjan postupak, već je riječ o krajnjoj mogućnosti u situacijama kada se desi neplanirana trudnoća, na primjer kada kontraceptivna sredstva nisu dostupna cjenovno, prostorno, mladi nisu educirani o metodama kontracepcije i načinima korištenja, zbog loših zdravstvenih politika.

8 Više o prizivu savjesti: **Grujić, Jasenka.** „Priziv savjesti: Pregled situacije u medicinskoj profesiji“. *Libela.org*, 22. maj 2024. (Preuzeto s: <https://libela.org/sa-stavom/priziv-savjesti-pregled-situacije-u-medicinskoj-profesiji/>).

9 **Hasanbegović Vukas, Delila.** *Istraživanje o regulaciji, dostupnosti i praksi abortusa u Bosni i Hercegovini.* Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2023. (Preuzeto s: <https://soc.ba/istrazivanje-o-regulaciji-dostupnosti-i-praksi-abortusa-u-bosni-i-hercegovini/>).

10 **Hasanbegović Vukas, Delila.** *Prijedlozi javnih politika za unaprjeđenje regulacije, dostupnosti i praksi zdravstvene usluge abortusa u Bosni i Hercegovini.* Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2024. (Preuzeto s: https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2024/02/Paper-69_Layout-1.pdf).

11 **Benačić, Ana.** „Kad počinje život, a kad ljudska prava“. *Faktograf.hr*, 23. maj 2022. (Preuzeto s: <https://faktograf.hr/2022/05/23/kad-pocinje-zivot-a-kada-ljudska-prava/>).

Abortus nije jedan od faktora koji doprinosi smanjenju nataliteta, abortus je odgovor na neželjenu trudnoću (namjerni/na zahtjev), odnosno potreban je iz medicinskih razloga (ugroženost zdravlja i života trudnice, malformacije ploda) ili u situacijama kada je trudnoća rezultat seksualnog nasilja, silovanja.

Nedostupnost kontracepcije i različitih opcija kontraceptivnih sredstava na tržištu, visoke cijene, nepokrivanje troškova od strane sistema obaveznog zdravstvenog osiguranja neki su od razloga koji mogu dovesti do potrebe za abortusom. Na pad nataliteta utiču demografske strategije i politike te sveukupna društvena situacija, a ne abortus.

Promocijom abortusa želite narušiti tradicionalnu porodicu i ubijate djecu.

Abortus se ne promovira, već se zagovara unaprjeđenje dostupnosti ove usluge na teritoriji cijele BiH, na ravnopravnim osnovama i na sigurne načine. Tradicionalnu porodicu i djecu niko ne narušava, već se nastoji kreirati inkluzivno društvo u kojem će sve osobe biti ravnopravne.

Abortus uzrokuje ozbiljne zdravstvene probleme, PTSP i depresiju.

Nema naučnih utemeljenja za ovu tvrdnju, već se radi o generalizaciji.

Također, mnogo je neistina koje antirodne politike plasiraju o sadržaju i efektima obrazovanja o seksualnosti i reproduktivnom zdravlju u školama. Zbog toga je važno imati dokaze o pozitivnom uticaju ovog vida obrazovanja na odgovornost mladih i njihovo razumijevanje brige o vlastitom zdravlju i drugačijih seksualnih orijentacija i rodnih identiteta.

4.7 Preoblikovanje jezika koji stigmatizira

Jezik je jako važan instrument putem kojeg antirodne politike prenose poruke koje su usmjerene protiv nečega što je obično definirano kao prijetnja, a pritom uglavnom neistinite i naučno neutemeljene, posebno poruke iz sfere seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava LGBTIQ osoba.

- Vrlo kvalitetan izvor koji nudi strategije i argumentacijski okvir za smanjenje narativa antirodnih politika u odnosu na seksualna i reproduktivna prava i zdravlje jeste „Vrag odnio šalu: Priručnik za zagovaranje seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja u svjetlu neokonzervativnih napada“ (2017).¹²

Neki od savjeta iz navedene publikacije za oblikovanje poruka afirmiranja principa tjelesnog integriteta i izbora su:

- precizne, jasne i iskrene poruke
- bez prosuđivanja

¹² Priručnik je izdao Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) iz Hrvatske, a dostupan je na: https://www.sezamweb.net/system/publication/file/50/vrag_odnio_salu.pdf

- fokus na individualnim odlukama
- prepoznavanje raznolikosti
- izbjegavanje stigmatizirajućih slika i jezika
- uključivanje referenci i resursa

Kada, na primjer, govorimo o abortusu, antirodne politike koriste nepravilne termine, što je jedna od strategija obmanjivanja javnosti i širenja dezinformacija o određenim pitanjima. Navedena publikacija daje primjere određenih izraza koji se tako koriste: „nerođeno dijete“/„ubijanje fetusa“ umjesto „embrij“/„fetus“/„trudnoća“, „priziv savjesti“ umjesto „odbijanje obaviti abortus“/„pružiti zdravstvenu uslugu“ itd.

Na kraju, bitno je osvijestiti činjenicu da antirodne politike narušavaju sva dostignuća ravnopravnosti i ljudskih prava. Prisutne su u institucijama vlasti, sektorima obrazovanja, zdravstva, civilnom sektoru, religijskim zajednicama. Taj proces kreće dubinskom analizom strategija djelovanja ovih aktera, a njihovo dekonstruiranje nastavljamo korištenjem raspoloživih mehanizama za dekonstruiranje poruka i načina njihovog organiziranja i djelovanja.

5

Uticaj antirodnih politika na LGBTIQ+ prava u Bosni i Hercegovini

Autorica Anisa Pračić-Šehić

5.1 Uvod u antirodne politike i njihov uticaj

Antirodne politike spadaju u savremene pojave u društvu, koje su nastale sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća, a porast njihovog uticaja na društvene tokove i promjene u sistemu društvenih i pravnih vrijednosti i pravila, bilježi se od sredine 2000-ih godina do danas.¹³ Postoje različite definicije i mišljenja o djelovanju antirodnih pokreta i politika, no ono što je svima zajedničko jeste radikalizam, populizam i ekstremna politička i/ili religijska desnica.¹⁴ Međutim, kada govorimo o samoj terminologiji koja se koristi kada se govori o antirodnim pokretima, odnosno politikama, Jasmina Čaušević, magistrica društvenih nauka iz oblasti rodnih studija, ističe u izjavi za članak *Antirodni „pokreti“ kao sunovrat demokratije*¹⁵ kako antirodna djelovanja možda i nije dobro nazivati kao antirodne pokrete, već koristiti termin politike. Djelovanja antirodnih politika počinju djelovanjem političke desnice i kao takva suštinski dolaze „odozgo“, s vrha političke vlasti, koja ove ideje koristi kako bi osnažila izrazito konzervativne politike.¹⁶

5.2 Vladavina prava i zaštita LGBTIQ+ prava u BiH

Prema Indexu o ostvarenju vladavine prava, Bosna i Hercegovina je 2023. godinu ispratila na 75. mjestu od 142 zemlje svijeta, što je najlošiji rezultat od 2015. godine od kada se vrši ovo istraživanje širom svijeta, bez ikakvog uočljivog napretka u bilo kojoj od oblasti koje utiču na ocjenu stepena vladavine prava u zemlji.¹⁷ U izvješću sačinjenom na osnovu žalbi građana/ki Instituciji ombudsmana u BiH za 2023. godinu, navodi se da je BiH napravila svojevrsan pomak u pogledu LGBTIQ+ prava kontinuiranim održavanjem Povorka ponosa u Sarajevu i kvir festivala, a 2022. godine donesena je prva presuda (presuda

13 Pračić-Šehić, Anisa. „Antirodni ‘pokret’ kao sunovrat demokratije“. *LGBTI.ba*, 9. decembar 2023. (Preuzeto s: <https://lgbti.ba/antirodni-pokret-kao-sunovrat-demokratije/>).

14 Gergorić, Maja. *Antirodni pokreti u 21. stoljeću. Anali*, juni 2020. (Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/247044>).

15 Pračić-Šehić, Anisa. *Op. cit.*

16 Ibid.

17 Transparency International BiH. „BiH 75. u svijetu po Indexu ostvarenja vladavine prava: Najlošiji rezultat ikad, bez ikakvog ostvarenog napretka“. *Transparency International BiH*, 2. novembar 2023. (Preuzeto s: <https://ti-bih.org/bih-75-u-svijetu-po-indeksu-vladavine-prava-najlosiji-rezultat-ikad-bez-ikakvog-ostvarenog-napretka/>).

broj: 65 0 P 801 297 19 P, od 4. 4. 2022.) u kojoj je sud potvrdio diskriminaciju nad LGBTIQ+ osobama.¹⁸ Međutim, kada se govori o politikama i strategijama usmjerenim na sprječavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, one postoje na entitetskom nivou, ali ne predviđaju posebne mjere zaštite nad LGBTIQ+ osobama.¹⁹

5.3 Marginalizacija i nasilje nad LGBTIQ+ osobama

Prije nego što govorimo o uticaju antirodnih politika na prava LGBTIQ+ osoba, važno je istaknuti da prava LGBTIQ+ osoba predstavljaju skup svih ljudskih prava koja trebaju i moraju biti zagwarantirana svim osobama bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet,²⁰ ali se LGBTIQ+ osobama uskraćuju samo zato što nisu heteroseksualne orijentacije i/ili cisrodnog identiteta.²¹

U Bosni i Hercegovini, LGBTIQ+ osobe su na margini društva i kada se govori o LGBTIQ+ pravima, govori se o marginaliziranoj grupi u društvu, koja je izložena raznim oblicima nasilja i govoru mržnje u javnoj sferi.²² Kada govorimo o govoru mržnje primjetan je porast prisutnosti govora mržnje i u online sferi, koji kao takav dovodi do nasilja u javnom prostoru.²³

5.4 Slučaj napada na aktiviste i aktivistice u Banjoj Luci

Jedan od takvih slučajeva kada se govor mržnje u online sferi pretočio u nasilje u javnom prostoru, podstaknut neprofesionalnim izvještavanjem novinara/ki, koji/e su prenosili dezinformacije, je slučaj napada na aktiviste i aktivistice Bh. povorke ponosa i novinare/ke, u Banjoj Luci u martu 2023. godine.²⁴ Međutim, u kontekstu ovog napada, ključni momenat podstreka na nasilje bile su javne izjave najviših političkih funkcionera, obnašatelja javnih funkcija – predsjednika entiteta Republike Srpske Milorada Dodika i gradonačelnika grada Banje Luke Draška Stanivukovića. Nakon javne najave održavanja događaja Bh. povorke ponosa, a kojeg su mediji prenijeli kao održavanje Parade ponosa²⁵, D. Stanivuković je izjavio: „Težimo patrijarhalnim, tradicionalnim, porodičnim odnosima i znamo šta je naša vjera i identitet našeg naroda. U redu, to neko radi tamo u

18 **Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine.** *Univerzalni periodični pregled stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.* Mart 2024. (Preuzeto s: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2024040314070521cro.pdf).

19 Ibid.

20 **LORI – Lezbijska organizacija Rijeka.** „Ljudska prava LGBTI osoba“. *LORI.hr.* (Preuzeto s: <https://lori.hr/ljudska-prava-lgbti-osoba/>).

21 Ibid.

22 **Šunjić, Vanja.** „Govor mržnje u javnoj sferi negativno utiče na LGBTI zajednicu i produbljuje strah za svakodnevni život“. *LGBTI.ba*, 26. januar 2023. (Preuzeto s: <https://lgbti.ba/govor-mrznje-u-javnom-prostoru/>).

23 **Šunjić, Vanja.** „Govor mržnje u online sferi dovodi do nepovjerenja, sukoba i destabilizacije društva“. *LGBTI.ba*, 2. oktobar 2024. (Preuzeto s: <https://lgbti.ba/govor-mrznje-u-online-sferi-dovodi-do-nepovjerenja-sukoba-i-destabilizacije-drustva/>).

24 **„Bh. povorka ponosa“ opisuje napad u Banjoj Luci kao zločin mržnje.** *Radio Slobodna Evropa*, 19. mart 2023. (Preuzeto s: <https://www.slobodnaevropa.org/a/lgbt-banja-luka-napad-povorka/32325198.html>).

25 **„Usred časnog posta: ‘Parada ponosa’ stiže u Banja Luku“.** *Banjalucke priče*, 10. mart 2023. (Preuzeto s: <https://www.banjaluckeprice.net/post/usred-%C4%8Dasnog-posta-parada-ponosa-sti%C5%BEE-u-banja-luku-foto>).

Sarajevu i neka radi. Ovdje ne bismo dopustili tako nešto.”²⁶ M. Dodik je otišao korak dalje u svojoj izjavi očekujući da organi Republike Srpske onemogućće bilo kakvo održavanje u javnim i zatvorenim prostorima, naglašavajući da tu zabranu očekuje po osnovu naših sloboda, jer „oni“ ugrožavaju druge.²⁷ Tumačenjem izjava Dodika i Stanivukovića jasno se vide elementi antirodnih politika: zaštita tradicionalnih i porodičnih vrijednosti i pozivanje na religiju. Ovakvu retoriku i ideologiju podržalo je trinaest nevladinih organizacija²⁸ sa područja Republike Srpske i BiH, a neke od njih se vode kao ženske organizacije poput organizacije *Kolo srpskih sestara*. Pravosudne institucije, unatoč uloženim krivičnim prijavama i žalbama, nisu učinile adekvatne korake u rasvjetljavanju ovog slučaja²⁹, a Institucija ombudsmena u konkretnom slučaju pokazala se kao neefikasna.³⁰

5.5. Pravni okvir i političke opstrukcije

U Bosni i Hercegovini još uvijek nisu doneseni zakoni kojima bi se istospolna partnerstva pravno prepoznala. U Federaciji Bosne i Hercegovine postoje političke opstrukcije u provođenju odluke o formiranju radne grupe za izradu nacrtu zakona,³¹ dok u Republici Srpskoj ne postoje naznake rasprava o ovoj temi. Naprotiv, uticaj ruske propagande u vezi s antirodnim politikama³² sve je više primjetan u Republici Srpskoj, te je tako predsjednik banjalučkog Udruženja porodica s četvoro i više djece, Jovan Radovanović, izjavio da je protiv LGBT povorki i gej brakova.³³ Jedna od karakteristika antirodnih politika je borba protiv bračne jednakosti, ostvarivanje prava na privatni i porodični život, odnosno borba protiv legalizacije istospolnih partnerstava ili brakova u nacionalnim zakonodavstvima.³⁴

26 **Maksimović, Dragan**. „Zabrana projekcije filma ‘Pride’ u Banjaluci“. *Deutsche Welle*, 17. mart 2023. (Preuzeto s: <https://www.dw.com/bs/zabrana-projekcije-filma-prajd-u-banjaluci/a-65021203>).

27 Ibid.

28 **Gauk, Žana**. „LGBT aktivisti na udaru u Banjaluci: Nacionalisti optužuju strane agenture za uništavanje hrišćanskih vrijednosti“. *Žurnal.info*, 16. mart 2023. (Preuzeto s: <https://zurnal.info/clanak/nacionalisti-optužuju-strane-agenture-za-unistavanje-hriscanskih-vrijednosti/25796>).

29 **Okružni sud Banja Luka**. *Odgovor na tužbu br. 08/2 – 730-29/23 od 22. septembra 2023*. U odgovoru na tužbu, Okružni sud u Banjoj Luci tužbu Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa, broj 11 0 U 034808 23 U, proglasio je neosnovanom. Tužbom Organizacionog odbora tražen je pristup informacijama koje su se odnosile na nedavanje podataka o radu policijskih službenika MUP-a RS koji su bili na terenu u trenutku izvršenja napada. Okružni sud je istakao da je MUP RS-a dao informacije koje su u okviru granica javnog interesa. Okružno javno tužilaštvo Banja Luka je, u rješenju broj T13 0 KTP 0065990 24 od 11. oktobra 2024., pritužbu Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa protiv nesprovođenja istrage također proglasilo neosnovanom.

30 **„Neefikasnost rada Institucije ombudsmena dovodi do nezaštićenosti LGBTIQ+ osoba“**. *Povorka ponosa BiH*, 17. oktobar 2024. (Preuzeto s: <https://povorkaponosa.ba/2024/10/neefikasnost-rada-institucije-ombudsmena-dovodi-do-nezasticenosti-lgbtiq-osoba/>).

31 **Pračić-Šehić, Anisa**. „Istospolne zajednice: nevidljiva realnost u bh. pravnom sistemu“. *LGBTI.ba*, 22. novembar 2024. (Preuzeto s: <https://lgbti.ba/istospolne-zajednice-nevidljiva-realnost-u-bh-pravnom-sistemu/>).

32 **Husarić Omerović, Azra**. „BIRN BiH objašnjava: Kako Rusija inspiriše antirodne pokrete u BiH“. *Detektor.ba*, 20. decembar 2024. (Preuzeto s: <https://detektor.ba/2024/12/20/birn-bih-i-objasnjava-kako-rusija-inspirise-antirodne-pokrete-u-bih/>).

33 **Milojević, Milkica**. „Ima ih i u vlasti i u opoziciji, a tradicionalnu porodicu svako tumači na svoj način: Za koga ‘igrāju’ lideri patrijarhalnih udruženja u RS?“ *Srpskainfo*, 8. septembar 2024. (Preuzeto s: <https://srpskainfo.com/ima-ih-i-u-vlasti-i-u-opoziciji-a-tradicionalnu-porodicu-svako-tumaci-na-svoj-nacin-za-koga-igrāju-lideri-patrijarhalnih-udruzenja-u-rs/>).

34 **Gregorić, A**. *Op. cit.*

5.6. Efekti antirodnih politika na svakodnevni život LGBTIQ+ zajednice

Antirodna djelovanja reflektiraju se na svakodnevna prava i život LGBTIQ+ zajednice³⁵, kao što je jednak pristup zdravstvenim uslugama, jednak tretman u politikama zapošljavanja, smišljeno se koristeći narativima etnonacionalizma, retradicionalizacije pod krovim terminima „rodnih ideologija.“

Napad na LGBTIQ+ aktiviste i aktivistice u Banjoj Luci otvorio je Pandorinu kutiju i na društveno-političku scenu uveo antirodna djelovanja i politike u Bosni i Hercegovini, što za posljedicu ostavlja povećan govor mržnje usmjeren ka LGBTIQ+ zajednici u javnoj³⁶ i online sferi.

5.7. Mehanizmi zaštite i suzbijanja antirodnih politika

Iako je Zakon o zabrani diskriminacije BiH³⁷ za sada jedini zakon koji direktno štiti LGBTIQ+ zajednicu, obligatornu obavezu provođenja i zaštite LGBTIQ+ prava nude i ratificirani međunarodni dokumenti kao što su Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda³⁸ i Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.³⁹ Suzbijanje djelovanja antirodnih politika može se postići pozivanjem nosilaca političkih i javnih funkcija na odgovornost i dosljednost u sprovođenju pozitivnih pravnih propisa⁴⁰, pozivanjem na rad pravosudnih organa, inkluzivnim izmjenama plana i programa obrazovnih sistema, jačanjem principa sekularizma te jasnim zagovaračkim aktivnostima u cilju edukacije i podizanja svijesti o štetnosti antirodnih politika po vladavinu prava i život LGBTIQ+ osoba u Bosni i Hercegovini.

35 **Pračić-Šehić, Anisa.** *Op. cit.* (Preuzeto s: <https://lgbti.ba/antirodni-pokret-kao-sunovrat-demokratije/>).

36 **E. Ć.** „CIK izrekao kaznu: Dodik i Ninković na predizbornom skupu vrijeđali LGBT populaciju“. *Dnevni avaz*, 27. septembar 2024. (Preuzeto s: <https://avaz.ba/vijesti/bih/930809/cik-izrekao-kaznu-dodik-i-ninkovic-na-predizbornom-skupu-vrijedjali-lgbt-populaciju>).

37 <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-zabrani-diskriminacije-u-BiH.pdf>

38 https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Evropska_konvencija_o_ljudskim_pravima_i_osnovnim_slobodama.pdf

39 <https://rm.coe.int/168046246e>

40 **Pračić-Šehić, Anisa.** „LGBTIQ+ prava: politička volja ili politička odgovornost?“ *Zamislili.ba*, 10. oktobar 2024. (Preuzeto s: <https://zamislili.ba/lgbtiq-prava-politicka-volja-ili-politicka-obaveza/>).

6

Antirodne politike i uticaj na žene iz romske zajednice

Autor: Dalibor Tanić

6.1 Uvod

Antirodne politike i prakse u Bosni i Hercegovini (BiH) prisutne su u mnogim društvenim, ekonomskim i političkim sferama, oblikovane kulturnim normama, vjerskim učenjima i tradicijom. U tom okviru, žene iz marginaliziranih grupa, poput Romkinja, suočavaju se sa dvostrukom diskriminacijom – po spolu i etničkoj pripadnosti, kao i zbog tradicije i vjerskih uticaja. Ove žene su na marginama društva ne samo zbog rasizma, već i zbog rodni uloga koje ih sputavaju u ostvarivanju svakodnevnih prava i aktivnostima.

Kroz analizu ćemo vidjeti kako antirodne politike utiču na Romkinje, analizirajući njihov društveni, ekonomski i politički kontekst u svjetlu tradicije i religije. Poseban fokus je na izazovima s kojima se Romkinje susreću u vezi sa siromaštvom, obrazovanjem, zdravljem i političkom participacijom, uz dodatno razmatranje uticaja tradicije i vjere.

6.2 Društveni kontekst

6.2.1 Obrazovanje i zdravstvena zaštita

Romkinje se suočavaju s velikim preprekama u pristupu obrazovanju, a tradicija i religija ovu situaciju čine još težom. U mnogim romskim zajednicama, obrazovanje djevojčica nije prioritet jer se očekuje da preuzmu tradicionalne uloge u kući. Mnoge Romkinje rano napuštaju školu zbog pritiska zajednice, siromaštva ili ranih brakova, **što im onemogućava** dalju edukaciju.

Vjerske i tradicionalne norme često dodatno otežavaju obrazovanje djevojčica, a konzervativni stavovi podržavaju ideju da je porodična obaveza žena primarna, a obrazovanje manje važno. Antirodne politike, koje se protive rodno senzitivnim obrazovnim programima, dodatno blokiraju napore za promjene.

Zdravstvena zaštita Romkinja pogođena je sličnim faktorima. Tradicionalne norme ograničavaju pristup informacijama o reproduktivnom zdravlju, a mnoge Romkinje, zbog siromaštva i diskriminacije, nemaju pristup osnovnim zdravstvenim uslugama.

6.3 Politički kontekst

6.3.1 Nedostatak političke participacije

Romkinje su gotovo potpuno isključene iz političkog života u BiH, a političke strukture podijeljene po etničkim linijama, zajedno s rodnom i etničkom diskriminacijom, predstavljaju dodatnu prepreku za njih. Vjerske norme koje promoviraju tradicionalne uloge dodatno smanjuju njihove šanse za političko učešće.

Bez afirmativnih mjera i politika koje prepoznaju specifične izazove s kojima se Romkinje suočavaju, one ostaju nevidljive u politici. Tradicionalne norme unutar njihovih zajednica, podržane vjerskim učenjima, dodatno ograničavaju njihovu mogućnost političkog angažmana ili preuzimanja liderstva.

6.4 Dvostruka diskriminacija Romkinja u BiH

Romkinje u BiH suočene su s višestrukom diskriminacijom zbog ukrštanja rodni i etničkih predrasuda, kao i zbog tradicije i vjerskih učenja. Kao žene, podložne su patrijarhalnim strukturama, dok su kao Romkinje izložene rasizmu i isključenju iz šireg društva.

Antirodne politike, koje negiraju rodnu ravnopravnost, dodatno pojačavaju ove izazove. Tradicionalne norme podržane vjerskim učenjima drže Romkinje u zavisnosti od muškaraca, čime im se otežava pristup obrazovanju i zapošljavanju. One su pod pritiskom svojih zajednica, gdje im je uloga domaćice i majke prioritet, a svako odstupanje od tih uloga nailazi na osudu.

6.5 Ekonomski kontekst

6.5.1 Siromaštvo i zapošljavanje

Siromaštvo je ključni faktor koji oblikuje položaj Romkinja. Mnoge žive u hroničnom siromaštvu, isključene iz tržišta rada i često zavise od neformalnih poslova. Tradicionalne i vjerske norme dodatno otežavaju njihov ulazak na tržište rada jer se od malih nogu pripremaju za kućne obaveze.

Romkinje se suočavaju s brojnim preprekama u zapošljavanju. Mnoge nemaju obrazovanje, a one koje ga imaju, suočavaju se s diskriminacijom zbog svog etničkog porijekla. Antirodne politike, koje ne prepoznaju specifične potrebe marginaliziranih žena, dodatno otežavaju njihov položaj. Bez rodno senzitivnih politika, one ostaju isključene iz ekonomskog života, zarobljene u ciklusu siromaštva.

6.6 Uticaj tradicije na položaj Romkinja

U mnogim romskim zajednicama u BiH tradicija oblikuje svakodnevni život, posebno u pogledu rodni odnosa. Tradicionalne norme podrazumijevaju rane brakove, patrijarhalnu strukturu porodice i stroge rodne uloge. Romkinje su pod pritiskom da se prilagode ovim normama, što često znači rano napuštanje škole, rane trudnoće i ograničene šanse za ekonomski napredak.

Rani brakovi i trudnoće posebno su prisutni, što ograničava mogućnosti Romkinja da izađu iz ciklusa siromaštva.

6.7 Vjersko-religijski kontekst

Vjerski uticaji u BiH igraju značajnu ulogu u oblikovanju rodni uloga. BiH je vjerski pluralna, sa značajnim brojem muslimana/ki, pravoslavaca/ki i katolika/inja, a vjerske zajednice često utiču na društvene norme. Romkinje, uglavnom muslimanke, suočavaju se s vjerskim normama koje dodatno oblikuju njihov položaj.

Vjerske zajednice često insistiraju na tradicionalnim rodni ulogama, promovirajući žene kao čuvarke porodice. Ove uloge ograničavaju prava žena, zanemarujući njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju i politici. Vjerske organizacije često podržavaju antirodne politike, smatrajući da su one suprotne definiranim rodni ulogama.

6.8 Zaključak

Tradicionalni i vjerski uticaji u BiH igraju ključnu ulogu u oblikovanju antirodni politika koje marginaliziraju žene, posebno one iz ranjivih grupa poput Romkinja. Kombinacija tradicije, vjerskih normi i antirodni politika otežava položaj Romkinja, ograničavajući njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti i političkom životu.

Za poboljšanje položaja Romkinja potrebne su inkluzivne politike koje prepoznaju uticaj tradicije i religije, uz podršku rodno senzitivnih programa. To je jedini način da se prevaziđe dvostruka diskriminacija i stvori inkluzivnije društvo u kojem sve žene imaju jednake šanse za napredak.

7

Vodič o antirodnom pokretu u Republici Srpskoj

Autorica: Melani Isović

7.1. Napad na članove organizacionog odbora Bh. povorke ponosa

Samoorganiziranje antirodnih organizacija u Republici Srpskoj intenziviralo se u maju 2023. godine, kada su članovi/ice Organizacionog odbora Bh. povorke ponosa postali meta napada huligana. Suprotno tvrdnjama određenih desno orijentiranih udruženja građana, političara/ki i medija, nije bila planirana šetnja, već događaji u zatvorenom prostoru – projekcija filma, panel diskusija i zabava – organizovane od strane Bh. povorke ponosa. Ovaj format događaja već je uspješno realiziran u Banjoj Luci tokom prethodne tri godine.

7.2. Konzervativne organizacije i institucionalna podrška

Konzervativne organizacije: „Jadovno 1941“ Banja Luka, „Srpsko-ruski most“, Fondacija „Mir Božji“, Srbsko sabranje „Baštionić“, Društvo prijatelja manastira Hilandra, Udruženje građana SNP – Izbor je naš, humanitarna organizacija „Božur RS“, „Beli anđeo“, Kolo srpskih sestara, Centar za edukaciju, omladinu i sport, Udruženje porodica s četvoro i više djece, Humanitarno udruženje žena „Duga“ i Krajiški kulturni centar Sveti Sava tada su uputile pismo predsjedniku Miloradu Dodiku, gradonačelniku Banje Luke Drašku Stanivukoviću i predsjedniku Vlade Republike Srpske Radovanu Viškoviću. Od gradonačelnika su zahtijevali zabranu korištenja javnih prostora za „ovakve skupove i aktivnosti“, od premijera su tražili „sprječavanje okupljanja, isticanja i promovisanja simbola koji vrijeđaju vjerska, moralna i identitetska osjećanja i slobodu stanovnika Banje Luke i Republike Srpske“, dok su od predsjednika zahtijevali zakonske regulative koje bi zaštitile „porodične, duhovne i tradicionalne vrijednosti“.

Milorad Dodik, predsjednik Republike Srpske, na konferenciji za novinare 16. marta 2023. godine, izjavio je kako očekuje da nadležni organi RS spriječe održavanje bilo kakvih manifestacija posvećenih LGBT pravima, bilo u otvorenim ili zatvorenim prostorima. Tom prilikom je izjavio da „oni uznemiravaju druge“ i dodao da se protivi njihovim aktivnostima. Slično je naveo i na svom nalogu na Twitteru, ističući da je „veliki broj udruženja i organizacija izrazio zabrinutost i veliku uznemirenost“ zbog najavljenog događaja.

7.3. Povlačenje rodnog identiteta iz zakonodavstva Republike Srpske

Vlada Republike Srpske predložila je izmjene Krivičnog zakonika koje uključuju uklanjanje termina „rodni identitet“ iz zakonskih odredbi. Nacrt ovih izmjena, objavljen 17. juna 2024. godine, sadrži pet članova, od kojih se četiri eksplicitno odnose na brisanje ovog termina, iako je u zakon uvršten prije gotovo deset godina. U članovima 5., 123., 139. i 359. termin „rodni identitet“ se ili potpuno briše ili se zamjenjuje riječima „drugog ličnog svojstva“. Izostavljanje „rodnog identiteta“ iz definicija krivičnih djela iz mržnje može dovesti do situacije u kojoj nadležni organi ne prepoznaju zločine motivirane mržnjom prema osobama različitih rodnih identiteta kao takve. Posljedice toga uključuju ublažavanje kazni za počinitelje ili, u ekstremnim slučajevima, potpuno uskraćivanje pravne zaštite za žrtve.

Ova inicijativa predstavlja nastavak zabrinjavajućeg trenda ograničavanja ljudskih prava LGBTIQ+ osobama u Republici Srpskoj, s potencijalno ozbiljnim posljedicama. Ukoliko se ovakve izmjene usvoje, očekuje se porast nasilja nad LGBTIQ+ osobama, koje će se suočiti s pravnom nesigurnošću i nedostatkom institucionalne zaštite, budući da zakoni neće jasno prepoznavati osnov za diskriminaciju, nasilje, a naročito zločine iz mržnje. Ovaj problem nadilazi LGBTIQ+ zajednicu jer ovakvi zakonodavni potezi u velikoj mjeri ugrožavaju i prava žena. Desničarske politike, kroz ovakve pravne izmjene, primarno ciljaju na ograničavanje prava žena i LGBTIQ+ osoba, čime dodatno doprinose opresiji i društvenoj regresiji.

7.4. Odbijanje termina femicid

Jedan od najkontroverznijih aspekata djelovanja antirodnih pokreta jeste odbijanje uvrštavanja termina femicida u zakonodavstvo. Nacrt Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji je u prvoj fazi bio jednoglasno usvojen, definirao je femicid kao „lišenje života žene zbog njene rodne pripadnosti“. Međutim, čak 21 udruženje: Društvo prijatelja manastira Hilandara, Kolo srpskih sestara, Krajiški kulturni centar Sveti Sava, „Ravnogorski pokret Otadžbine Srpske – Okrug Krajina“, „Srpski narodni pokret – Izbor je naš“, Srbsko sabranje „Baštionik“, Udruženje građana „Jadovno 1941“, Udruženje guslara i srpskih pjesnika „Starac Vujadin“, Udruženje porodica sa četvoro i više djece grada Banje Luke, Fondacija „Mir Božji“, Fondacija za porodicu, Humanitarno udruženje žena „Duga“, Društvo nastavnika srpskog jezika i književnosti, Udruženje građana „Roditelji za prava djece“, Konzervativni klub, Udruženje građana „Potkozarje kroz vrijeme“, S.P.K.D. Prosvjeta O.O. Kozarska Dubica, Pravoslavno humanitarno udruženje Sveti Sava, Udruženje građana „Sveti Vasilije Ostroški“, S.P.K.D. Prosvjeta O.O. Srebrenica i Zadužbina kneza Miroslava Humskog, poslalo je pismo da „nacrt zakona nema za cilj stvarnu zaštitu žena žrtava nasilja, već uvođenje rodne ideologije u naše porodično zakonodavstvo i uništavanje tradicionalne porodice, a pod plaštom borbe protiv nasilja i na prevaran način...“ zbog čega su zahtijevali da se, kao takav, povuče iz procedure. Konzervativne organizacije, uz podršku predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika, uspjele su zaustaviti

daljnje usvajanje zakona, tvrdeći da se time pokušava uvesti „rodna ideologija“.

Predsjednik Milorad Dodik podržao je stavove konzervativnih grupa, izjavivši da zakon treba preciznije definirati tradicionalne porodične vrijednosti. Time je poslao jasnu poruku podrške narativu koji marginalizira feminističke i ljudsko-pravaške inicijative. Uvođenje termina femicid u zakonodavstvo naišlo je na otpor kao dio šireg političkog napora da se očuvaju tzv. tradicionalne vrijednosti.

7.5. Antirodni pokreti u Republici Srpskoj i Deklaracija Svesrpskog sabora

Predložene izmjene Krivičnog zakonika smatraju se dijelom šire kampanje koja se temelji na Deklaraciji Svesrpskog sabora održanog u Beogradu u junu 2024. godine. U Deklaraciji se naglašava važnost saradnje države i Srpske pravoslavne crkve u očuvanju tradicionalnih porodičnih vrijednosti. Konzervativni pokreti i organizacije u Republici Srpskoj sve češće koriste argumente iz Deklaracije kako bi opravdali protivljenje rodnoj ravnopravnosti i pravima LGBTIQ+ osoba.

Konzervativni pokreti i udruženja u Republici Srpskoj otvoreno su se usprotivili predloženim izmjenama Krivičnog zakonika kojima se nastoji ukloniti termin „rodni identitet“. Ove organizacije aktivno lobiraju za uklanjanje termina „rodni identitet“ iz zakona, što bi rezultiralo daljnjim suzbijanjem prava LGBTIQ+ osoba. Predsjednik Republike Srpske, Milorad Dodik, otvoreno je stao na stranu konzervativnih inicijativa, navodeći da uvođenje termina „rodni identitet“ predstavlja dio šire agende rodne ideologije, koja, prema njegovim riječima, ugrožava tradicionalne porodične vrijednosti i strukturu društva.

7.6. Posljedice izbacivanja termina „rodni identitet“

Izbacivanje termina „rodni identitet“ iz zakonodavstva može imati velike posljedice za zaštitu ljudskih prava. Rodni identitet bi bio sveden na nejasne i široke formulacije poput „drugog ličnog svojstva“, čime se stvara pravna nesigurnost. To znači da sudovi mogu različito interpretirati ove slučajeve, što može dovesti do blažih kazni za počinitelje zločina iz mržnje ili čak do potpunog izostanka pravne zaštite za žrtve.

Povlačenje termina „rodni identitet“ iz zakonodavstva predstavlja regresiju u pravnoj zaštiti ranjivih grupa. Time se šalje poruka da pravni sistem nije spreman prepoznati stvarne potrebe zajednica koje su izložene riziku. Ova situacija potencijalno povećava diskriminaciju i nasilje nad LGBTIQ+ osobama, čineći ih još ranjivijima u društvu. Štaviše, takvi zakonodavni potezi otvaraju vrata širem trendu ograničavanja ljudskih prava, ne samo LGBTIQ+ zajednice, već i žena, koje su često meta konzervativnih politika. Uklanjanje eksplicitne zaštite doprinosi normalizaciji diskriminacije i smanjuje povjerenje u pravni sistem.

7.7. Evropski standardi i međunarodno pravo

Praksa Evropskog suda za ljudska prava prepoznaje rodni identitet kao značajnu kategoriju zaštite. Uklanjanje ovog termina iz zakonodavstva Republike Srpske ozbiljan je korak unazad u osiguravanju ljudskih prava. Ovo ne samo da podriva dosadašnji napredak, već i šalje poruku da su određene grupe manje vrijedne i da njihove potrebe nisu priznate.

Evropski sud za ljudska prava, kao izvorni tumač Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, svojom bogatom jurisprudencijom je uvrstio, pored ostalog, i rodni identitet u zaštićene karakteristike u skladu sa Konvencijom, što potvrđuju presude Evropskog suda za ljudska prava.

Pored toga, 15 međunarodnih pravnih instrumenata koji su navedeni u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine i koji, kao takvi, imaju snagu ustavne norme, uključuju i Konvenciju Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Posljednji, Šesti izvještaj UN-ovog komiteta za praćenje implementacije CEDAW Konvencije poziva Bosnu i Hercegovinu da, pored ostalog, osigura „poštovanje ljudskih prava lezbejki, biseksualnih i transrodnih žena i osigura da se u nacionalnim akcionim planovima za ravnopravnost spolova obradi tema stigme i diskriminacije protiv njih u svim sferama života“.

Evropska komisija je u maju 2019. godine, kroz Mišljenje o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji i prateći Analitički izvještaj, identificirala 14 ključnih prioriteta koje BiH mora ispuniti kako bi dobila preporuku za otvaranje pregovora o pristupanju EU. Među njima, čak tri prioriteta se odnose na borbu protiv diskriminacije, dok prioritet broj 13 eksplicitno naglašava potrebu unaprjeđenja „zaštite i inkluzije ranjivih grupa, posebno osoba s invaliditetom, djece, LGBTIQ osoba, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražilaca azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica, s ciljem zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma“.

Svaka mjera ili zakonska odredba koja smanjuje mogućnost pravne zaštite LGBTIQ+ osoba ne samo da je u suprotnosti s navedenim prioritetima, već i ugrožava kredibilitet opredjeljenja Bosne i Hercegovine prema članstvu u Evropskoj uniji. Unaprjeđenje ljudskih prava i inkluzivnosti ključno je za proces evropskih integracija, te bi svako odstupanje od ovih principa predstavljalo ozbiljan korak unazad.

Na nivou države aktivan je i Akcioni plan koji predviđa usklađivanje krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini radi bolje zaštite od zločina iz mržnje protiv LGBTIQ+ osoba. Ovaj plan uključuje, između ostalog, uvrštavanje rodnog identiteta u zakonske odredbe. Zakon o zabrani diskriminacije na nivou Bosne i Hercegovine jasno propisuje da osobe ne smiju biti diskriminirane na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, dok prema Krivičnom zakoniku Republike Srpske krivično djelo iz mržnje uključuje djela počinjena zbog seksualnog opredjeljenja ili rodnog identiteta.

7.8 Zaključak

Antirodni pokreti u Bosni i Hercegovini predstavljaju ozbiljan izazov za zaštitu ljudskih prava, pravnu jednakost i demokratske procese. Njihov uticaj na zakonodavne procese, obrazovni sistem i javni diskurs doveo je do regresije u oblasti prava LGBTIQ+ osoba i žena, čime se direktno ugrožavaju temeljne slobode i jednakost građana. Ovi pokreti koriste retoriku zaštite tradicionalnih vrijednosti kao ključni argument za opravdavanje ograničavanja osnovnih prava i sloboda, često manipulišući javnim mišljenjem i šireći dezinformacije kako bi pridobili podršku šire populacije. Na taj način, oni ne samo da potiču polarizaciju društva, već i otežavaju implementaciju međunarodnih standarda ljudskih prava u zemlji. Njihova strategija uključuje pritisak na zakonodavne i izvršne organe, mobilizaciju konzervativnih organizacija i širenje narativa koji kriminaliziraju i stigmatiziraju marginalizirane grupe. Ovakav pristup rezultira povlačenjem ključnih progresivnih zakona, ukidanjem edukativnih programa koji promoviraju inkluzivnost i sužavanjem prostora za civilno društvo.

Svakom pobjedom, antirodni pokreti dodatno učvršćuju svoju poziciju, što stvara domino-efekat u kojem se društvena regresija sve teže zaustavlja. Njihov uticaj ne ograničava se samo na pitanja prava žena i LGBTIQ+ osoba, već potkopava šire principe jednakosti, pluralizma i demokratije. Feministički i queer pokreti suočeni su s teškim zadatkom pružanja otpora antirodnim pokretima kako bi očuvali principe pravde i jednakosti.

8

Tipične antirodne argumentacije i odgovori na njih

Autorica: Meliha Sendić

8.1 Uvod

Antirodna argumentacija često koristi dezinformacije, manipulativne narative i emotivne apele kako bi delegitimizirala rodnu ravnopravnost. U Bosni i Hercegovini (BiH), otpor antirodnim pokretima suočava se sa specifičnim izazovima koji proizilaze iz složene političke, etničke i religijske strukture zemlje. Ovi narativi ne samo da ugrožavaju prava žena i LGBTIQ+ zajednice, već šire strah i netoleranciju.

U postkonfliktnim društvima, poput BiH, postoji potreba za stabilnošću i sigurnošću. Antirodni pokreti koriste ovu potrebu, mobilizirajući žene kroz ideju o očuvanju tradicionalne porodice kao stuba stabilnosti u društvu. Međutim, upravo se kroz ove narative otvara prostor za manipulaciju i jačanje stereotipa koji ne samo da ugrožavaju ravnopravnost žena, već direktno podrivaju stabilnost društva.

8.2 „Rodna ravnopravnost: Najveća prijetnja našem društvu!“

Zamislite ovo: žene biraju karijere, muškarci preuzimaju dio odgovornosti u kući, a djeca odrastaju u svijetu gdje su svi jednaki. Katastrofa, zar ne? Jer kako će društvo opstati ako žene zarađuju vlastiti novac i imaju mišljenje o važnim pitanjima? Kako će porodica funkcionirati ako muškarci rade po kući? Srećom, tu su borci za očuvanje tradicije da nas zaštite od ove prijetnje. Oni neumorno ukazuju na to da rodna ravnopravnost nije samo nepotrebna, već je i opasna.

„Zaštitnici tradicije“ koriste moć političkog pritiska, manipulacije emocijama i širenje dezinformacija kako bi osigurali da zakoni koji štite žene i manjine nikada ne budu primijenjeni.

Nadležne institucije u BiH nisu mogle zanemariti alarmantno povećanje broja ubistava žena. Iako je prepoznata ozbiljnost problema, otpor prema inicijativama poput uvođenja femicida kao posebnog krivičnog djela u Krivični zakon Federacije BiH (FBiH) manifestira se kroz argumentaciju koja suptilno podriva napore ženskih organizacija. Prijedlozi koji su dolazili od ženskih organizacija bili su podvrgnuti pretjeranim analizama, prolongiranim procedurama ili su potpuno ignorirani.

Najčešći argumenti protiv ovih inicijativa pozivaju se na „pravne teškoće u dokazivanju“ ili „opterećavanju i nepotrebnosti“. Naizgled, radi se o pravnim ili procesnim pitanjima, ali u stvarnosti, to je izraz nesvjesnog (ili svjesnog) otpora prema suštinskim promjenama koje bi mogle uzdrmati postojeći sistem.

Odgovor na ovakvu argumentaciju leži u:

Prvo, argument o „pravnim teškoćama“ pada u vodu kada se uzmu u obzir primjeri drugih zemalja koje su već uvele femicid u svoje zakonodavstvo, čime su jasno pokazale da je pravna regulativa moguća kada postoji volja.

Drugo, tvrdnja o „nepotrebnosti“ zakonskih izmjena ignorira specifičnu prirodu femicida kao krajnjeg oblika rodno zasnovanog nasilja, koji zahtijeva adekvatnu pravnu reakciju i simboličko priznavanje zločina.

8.3. Gdje se skriva antirodna argumentacija i zašto je tako snažna?

Antirodna argumentacija nije uvijek lako uočljiva jer rijetko dolazi u obliku otvorenog osporavanja rodne ravnopravnosti. Umjesto toga, skriva se u diskursima, odlukama i stavovima koji, na prvi pogled, djeluju neutralno, ali imaju dalekosežne posljedice za rodne politike i prava žena. Njena snaga leži upravo u sposobnosti da se prilagodi kontekstu i djeluje iz različitih izvora, uključujući:

1. Institucionalni otpor pod maskom neutralnosti – Unutar institucija, antirodni narativi često se pojavljuju u obliku tehničkih izgovora ili proceduralnih prepreka.

2. Politički diskurs: „Zaštitnici tradicije“ – U BiH, politički diskurs o „zaštiti porodice“ i „tradicionalnih vrijednosti“ često se koristi kao sredstvo za osporavanje inicijativa koje promoviraju rodnu ravnopravnost.

- Inicijativa da seksualno obrazovanje u školama bude dio edukativnog programa godinama je nailazila na osporavanje od političkih i vjerskih aktera. Često su ovaj sadržaj označavali kao ugrožavanje tradicionalnih porodičnih vrijednosti. U diskusijama i raspravama, edukacija je predstavljena kao napad na porodicu, čime se izbjegavala i izbjegava suštinska rasprava o njenoj važnosti za zdravlje i sigurnost mladih.
- Iako je BiH 2013. godine ratifikovala Istanbulsku konvenciju, proces usklađivanja sa domaćim zakonima i politikama odvijao se sporo i minimalno. Vlasti su često pravdale kašnjenje „važnijim prioritetima“ ili „nedostatkom resursa“. Tromi pristup doveo je do toga da su međunarodna tijela, poput GREVIO-a, pozvala BiH da hitno djeluje kako bi osigurala potpunu usklađenost. Ovaj obrazac jasno oslikava širi problem antirodne narativa u BiH – otpor prema rodnom politikama nije uvijek eksplicitan, ali je duboko ukorijenjen i perfidno se realizira

kroz sporost, neodlučnost i birokratske barijere. Da li možemo govoriti o stvarnoj posvećenosti pravima žena kada se zakoni usklađuju tek pod pritiskom?

3. Kritika rada ženskih organizacija – Nevladine organizacije koje se bave pravima žena često su meta kritika koje ih optužuju za stvaranje „vještačkih problema“ i „provoditelje stranih agendi“. Takve tvrdnje služe da diskreditiraju njihov rad i umanje značaj.

- Iz ličnog iskustva mogu potvrditi koliko su ovakve predrasude ukorijenjene. Na jednom od prvih seminara za predstavnike pravosuđa, nakon što sam ukazala na činjenicu da žene često doživljavaju nasilje, rečeno mi je da je to „čista izmišljotina koju nevladine organizacije koriste za stvaranje nemira“. Takođe mi je direktno rečeno da me „Amerikanci plaćaju da to govorim“, iako ni tema, ni seminar nisu imali veze sa međunarodnim finansiranjem.

Ono što ovakve izjave čini opasnim jeste njihova moć da povuku i druge da na sličan način razmišljaju. Na ovakav način stvara se lančana reakcija predrasuda i nepovjerenja. Ovo nije slučajnost – to je strategija antirodnog narativa. Njihov cilj je da kroz sumnju i diskreditaciju rodnih inicijativa kreiraju široku bazu podrške za zadržavanje statusa quo. Ovakvi narativi uspijevaju da skrenu pažnju na diskreditaciju onih koji govore o problemu. Ova strategija je ključna za održavanje sistema u kojem predrasude i stereotipi ostaju društveno prihvatljivi.

4. Medijske manipulacije i dezinformacije – Umjesto da pružaju objektivno i profesionalno izvještavanje o rodnim pitanjima, određeni mediji bliski vjerskim zajednicama, portali, kao i grupe na društvenim mrežama, koriste priliku da osnaže antirodne narative. Kroz emotivne poruke poput „zaštite porodice“ i „odbrana tradicionalnih vrijednosti“ ovi mediji kreiraju sliku da rodne politike nisu rješenja za društvene probleme, već prijatnija za temelje društva.

Umjesto da informiraju javnost o važnosti ovih politika za zaštitu i osnaživanje svih članova/ica društva, fokus se prebacuje na odbranu konzervativnih normi i stereotipa.

Prema istraživanju „Polarizovano povjerenje javnosti u medije i društvene mreže u BiH“ koje je proveo Mediacentar Sarajevo, mediji u BiH uglavnom su podijeljeni po etnonacionalističkim i političko-partijskim linijama. Ovakva podjela ima ozbiljne posljedice – javnost ima tendenciju da vjeruje samo „svojim“ medijima, dok se svako drugačije mišljenje odbacuje. Na ovakav način se stvara plodno tlo za manipulaciju osjetljivim temama, uključujući i rodna pitanja.

8.4. Najčešće antirodne argumentacije i odgovori na njih

- **Antirodni argument:** „Rodna ravnopravnost je neprirodna.“ Često se tvrdi da je rodna ravnopravnost protiv prirodnog poretka i da razbija

tradicionalne uloge žena i muškaraca.

Odgovor: Tokom rata u BiH, žene su preuzele uloge muškaraca pokazujući da društvo opstaje upravo zahvaljujući prilagodljivosti rodnih uloga.

- **Antirodni argument:** „Rodne politike uništavaju porodicu.“ Rodne politike predstavljaju prijetnju porodičnim vrijednostima.

Odgovor: Kampanje protiv nasilja, na primjer, imaju za cilj jačanje porodice, a ne njeno urušavanje.

- **Antirodni argument:** „Rodna ravnopravnost je strani koncept.“ Sve je došlo za Zapada i nije u skladu s našom tradicijom.

Odgovor: Borba za ljudska prava nije „strana“ – to je univerzalan cilj koji se temelji na zaštiti dostojanstva svih ljudi.

- **Antirodni argument:** „Feminizam je protiv muškaraca.“ Feminizam je pokret koji promoviše mržnju prema muškarcima.

Odgovor: Feminizam se ne bori protiv muškaraca – bori se za ravnopravne uloge u porodici i društvu, i bolje međusobno razumijevanje.

8.5. Kako su antirodni pokreti iskoristili naše slabosti?

Trenutno je sasvim jasno koliko su antirodni pokreti uspješno iskoristili naše slabosti. Antirodni pokreti su prepoznali da organizacije koje se bave rodnom ravnopravnošću često djeluju pojedinačno, bez koordinirane strategije. To im je omogućilo da izgrade konzistentne narative koji su se širili bez snažne opozicije.

Dok smo se mi oslanjale na projektno finansiranje i rad u okvirima ograničenih budžeta, oni su imali podršku vjerskih, političkih i međunarodnih konzervativnih mreža. Ovo im je omogućilo dugoročno planiranje i agresivne kampanje koje su ostavile traga. Vješto su zauzeli prostor na društvenim mrežama i medijima koristeći emotivne poruke o „zaštiti porodice“ i „odbrani tradicije“, dok su naše inicijative bile stručne, ali nedovoljno prisutne u javnom prostoru. Diktirali su tempo, a mi smo odgovarale na njihove napade. Na taj način često smo bile korak iza. Antirodni pokreti nisu pobijedili zato što su jači, nego zato što su prepoznali naše slabosti i vješto ih iskoristili.

8.6. Zaključak

Otpor antirodnim pokretima u Bosni i Hercegovini zahtijeva promjenu pristupa – ne frontalnu „borbu“, već stratešku igru koja koristi njihove predrasude protiv njih samih. Približiti im se onako kako nas vide: kao tihe, marginalne i bez stvarne snage, dok u pozadini gradimo interne kapacitete, jačamo mreže i pripremamo se za djelovanje.

9. Preporuke

Preporuke predstavljene u ovom poglavlju proizašle su iz analiza i istraživanja autorica i autora ovog Vodiča, koji/e su se bavili različitim aspektima antirod-
nih politika i njihovog uticaja na ljudska prava, rodnu ravnopravnost i društve-
nu koheziju. Ovi zaključci temeljeni su na detaljnim pregledima zakonodavnog
okvira, institucionalnih praksi, uticaja dezinformacija i konzervativnih narativa,
kao i na iskustvima aktivista/ica i organizacija koje se bave zaštitom ljudskih
prava.

Preporuke su strukturirane tako da nude sveobuhvatan operativni okvir za
djelovanje protiv antirod-
nih politika, a odnose se na zakonodavne reforme,
institucionalno jačanje, edukaciju, podršku marginaliziranim grupama, borbu
protiv dezinformacija, međunarodnu saradnju i konkretne strategije otpora.

Ove smjernice namijenjene su državnim institucijama, organizacijama civilnog
društva, medijima i međunarodnim partnerima kako bi se osigurala puna za-
štita ljudskih prava i suzbile regresivne politike koje ugrožavaju ravnopravnost
i demokratske vrijednosti.

Unaprjeđenje zakonodavnog okvira i implementacije

- Osigurati dosljednu primjenu **Zakona o ravnopravnosti spolova, Za-
kona o zabrani diskriminacije i krivičnih zakona entiteta i Brčko
distrikta**, s fokusom na sankcioniranje govora mržnje i rodno zasnova-
nog nasilja.
- Uskladiti domaće zakonodavstvo s obavezama iz međunarodnih spora-
zuma poput **CEDAW-a, Istanbulske konvencije i ECHR-a**.
- Usvojiti i implementirati zakone o pravima LGBTIQ+ osoba, uključujući
zakone o istospolnim partnerstvima, u skladu s međunarodnim stan-
dardima.
- Osigurati da zakonodavne izmjene ne uklanjaju ključne termine poput
„rodni identitet“, kako bi se spriječila pravna nesigurnost i smanjenje
zaštite ranjivih grupa.
- Uvesti termin **„femicid“** u krivične zakone kako bi se pravno prepoznao
kao specifično krivično djelo.

Jačanje institucionalnih kapaciteta

- Povećati **budžetsku podršku** skloništima za žrtve nasilja i programima rehabilitacije počinitelja nasilja.
- Osigurati **dodatnu edukaciju** za pravosudne institucije, policiju i tužiteljstva radi unaprjeđenja njihove sposobnosti da efikasno reaguju na slučajeve diskriminacije i nasilja.
- Uspostaviti **jasne mehanizme monitoringa** i izvještavanja o napretku u implementaciji zakona i politika ravnopravnosti.
- Ojačati **kapacitete institucija** za prepoznavanje i procesuiranje zločina iz mržnje, uključujući one motivirane rodnim identitetom.

Edukacija i podizanje javne svijesti

- Organizirati **obavezne edukativne kampanje** o ljudskim pravima, rodnoj ravnopravnosti i prevenciji diskriminacije za obrazovne institucije, državne službenike/ce i širu javnost.
- Inicirati **inkluzivne obrazovne programe** koji promoviraju razumijevanje i prihvatanje različitosti, uključujući rodnu i seksualnu raznolikost.
- Osigurati kontinuiranu edukaciju o važnosti **rodno osjetljivog jezika** u svim institucijama.
- Provoditi **kampanje protiv dezinformacija** koje šire antirodni pokreti, s ciljem podizanja svijesti o negativnim uticajima na društvo.
- Uvesti **seksualno obrazovanje** u obrazovni sistem kako bi se osigurao zdrav razvoj mladih i bolje razumijevanje rodni uloga.

Podrška marginaliziranim grupama

- Razviti **programe podrške za marginalizirane zajednice**, uključujući pravnu pomoć, savjetovanje i sigurnosne mehanizme za žrtve nasilja i diskriminacije.
- Osigurati pristup **zdravstvenim uslugama za transrodne osobe**, uključujući specijaliziranje usluge i hormonalnu terapiju, u skladu s članom 12. **Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima**.
- Pružiti **dodatnu podršku ženama iz romske zajednice** kroz obrazovne, zdravstvene i ekonomske programe kako bi se prevazišla dvostruka diskriminacija.

Suzbijanje antirodnih politika i zaštita ljudskih prava

- Razviti **nacionalnu strategiju** za borbu protiv diskriminacije i antirodnih politika, s fokusom na praćenje i izvještavanje.
- Suzbijati **dezinformacije i govor mržnje** kroz regulaciju javnog diskursa i pravne mehanizme.
- Ojačati podršku **nevladinim organizacijama** koje rade na promociji ljudskih prava i ravnopravnosti.
- Organizirati **kampanje podizanja svijesti** o opasnostima antirodnih politika i njihovim štetnim posljedicama.
- Podržavati **feminističke i queer organizacije** u njihovim nastojanjima da pruže otpor antirodnim narativima.

Regionalna i međunarodna saradnja

- Jačati **saradnju sa međunarodnim tijelima za ljudska prava** kako bi se osigurala odgovornost domaćih institucija.
- Razmjenjivati **najbolje prakse sa zemljama regije** kako bi se unaprijedila borba protiv diskriminacije i antirodnih politika.
- Aktivno sarađivati s **međunarodnim organizacijama** u cilju osiguravanja implementacije ratificiranih međunarodnih sporazuma i standarda.

Praktične smjernice za djelovanje protiv antirodnih pokreta

- **Identificirati antirodne aktere** i pratiti njihove aktivnosti.
- **Kreirati savezništva** sa organizacijama i aktivistima/cama za razmjenu informacija i strategija.
- **Angažirati medije** i educirati ih o nijansama antirodnih kampanja.
- **Aktivno raditi** na razbijanju antirodnih narativa kroz istraživanja, edukaciju i osvještavanje javnosti.

10. Zaključak

Pojava antirodnih pokreta predstavlja ozbiljan izazov za postizanje pravednog i ravnopravnog društva. Ovi pokreti koriste strah, dezinformacije i konzervativne ideologije kako bi se oduprli progresivnim politikama i potkopali ljudska prava, društvenu inkluziju i demokratske vrijednosti. Manipulirajući javnim narativima i oslanjajući se na retoriku o „zaštiti tradicionalnih vrijednosti“, antirodni akteri često predstavljaju rodnu ravnopravnost i inkluziju kao prijetnje društvenoj stabilnosti. Njihov uticaj, posebno u regijama poput Zapadnog Balkana, rezultirao je urušavanjem zakonskih i društvenih zaštita, s posljedicama koje sežu daleko izvan prava žena i LGBTIQ+ osoba, pogađajući širu zajednicu i podrivajući temeljne principe pravde i jednakosti.

Unatoč izazovima koje donose antirodni pokreti, postoje jasni i učinkoviti načini za suprotstavljanje ovim narativima i strategijama. Regionalne saradnje, kampanje zagovaranja i inicijative za podizanje svijesti pokazuju potencijal za jačanje solidarnosti i otpornosti unutar zajednica i institucija. Suočavanje s antirodnim politikama zahtijeva koordinirane napore koji uzimaju u obzir specifične kulturne, povijesne i političke kontekste, dok se istovremeno oslanjaju na univerzalne vrijednosti ljudskih prava i pravne jednakosti.

Ovaj Vodič pruža alate i strategije za osnaživanje pojedinaca/ki, organizacija i institucija kako bi učinkovito odgovorili/e na prijetnje koje predstavljaju antirodni pokreti. Primjeri poput amplifikacije narativa temeljenih na dokazima, poticanja inkluzivnog obrazovanja, poboljšanja zakonskih reformi i jačanja medijske pismenosti predstavljaju konkretne puteve za suprotstavljanje štetnom uticaju ovih ideologija. Ključna je uloga zajednica i savezništava u pružanju podrške marginaliziranim grupama i osiguravanju da ljudska prava ostanu univerzalna, nedjeljiva i neotuđiva.

Vodič također potiče čitatelje/ice na djelovanje, pozivajući ih da prepoznaju i koriste vlastite mogućnosti za doprinos promicanju pravde i jednakosti. Svaka akcija, bilo da se radi o zagovaranju, obrazovanju ili saradnji, doprinosi stvaranju društva koje je otporno na dezinformacije, diskriminaciju i polarizaciju. Ovo nije samo plan za suprotstavljanje antirodnim ideologijama već i za izgradnju inkluzivnijeg, solidarnijeg i pravednijeg društva za sve.

Poziv na djelovanje

Borba protiv antirodnih politika ne završava ovim Vodičem – ona je proces koji zahtijeva neprestanu angažiranost, saradnju i solidarnost. Svaka osoba, bilo kao pojedinac/ka, aktivista/ica, akademik/inja, novinar/ka ili donositelj/ica odluka, ima

ključnu ulogu u oblikovanju društva u kojem se ljudska prava poštuju i štite. Važno je nastaviti jačati savezništva, educirati se i educirati druge, te koristiti dostupne pravne, institucionalne i medijske mehanizme za suprotstavljanje štetnim politikama. Ovaj Vodič pruža smjernice i resurse, ali pravo djelovanje ovisi o svima nama. Kroz zajednički angažman i kontinuiranu borbu možemo osigurati budućnost utemeljenu na pravdi, jednakosti i dostojanstvu za sve građane i građanke.

O autoricama i autoru

Selma Alispahić rođena je u Sarajevu 1995. godine. Asistentica je i doktorantica na Odsjeku **za sociologiju** Univerziteta u Sarajevu – Fakultet političkih nauka. Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu diplomirala je filozofiju i sociologiju 2017. godine. Na istom fakultetu magistrirala je filozofiju 2019. godine, a 2020. godine magistrirala je sociologiju.

2022. godine je magistrirala na evropskom regionalnom master programu **Demokratija i ljudska prava u Jugoistočnoj Evropi** (ERMA) na Univerzitetu u Sarajevu i Univerzitetu u Bolonji. Iste godine diplomirala je na postdiplomskom programu **Međunarodnih rodnih studija** na Univerzitetu Island.

Tokom studija bila je angažirana kao demonstratorica na Odsjeku **za filozofiju** Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i stažirala je u Institutu za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu.

Glavna područja njenog istraživačkog interesa su **etika i socijalna pravda, sociologija roda, studije nacionalizma, fašizma i antifašizma, sociologija religije, sociologija kulture, društvena teorija i feministička i queer teorija.**

Emina Zahirović-Pintarić je **advokatica s više od 12 godina iskustva** u privatnom, nevladinom i vladinom sektoru.

Specijalizirala se za **korporativno i komercijalno pravo, parnične postupke te ljudska prava.** Sarađivala je s uglednim advokatskim kancelarijama, uključujući **Wolf Theiss, BDK Attorneys at Law i Descartes Solicitors**, te pružala konsultantske usluge za renomirane međunarodne organizacije poput USAID-a, IFC-a, IOM-a, OHCHR-a i OECD/SIGMA-e.

Trenutno sarađuje s globalnom **imigracionom firmom Fragomen**, gdje se bavi imigracionim pravom. Fokus njenog rada su **ljudska prava**; aktivno učestvuje u strateškim parnicama, zakonodavnim inicijativama i projektima podrške ranjivim grupama.

Autorica je i koautorica **brojnih publikacija**, uključujući dvije knjige i pet stručnih članaka, te istraživačica na velikim međunarodnim projektima.

Delila Hasanbegović Vukas je pravnica i programska koordinatorica u **Sarajevskom otvorenom centru**. Bavi se zagovaranjem pristupa transrodnih, interspolnih i rodno raznolikih osoba **rodno afirmirajućoj** zdravstvenoj zaštiti i pravnom prepoznavanju roda u Bosni i Hercegovini.

Koordinira **regionalizaciju inkluzivne psihosocijalne podrške i usluga zaštite mentalnog zdravlja LGBTIQ+ osoba** u BiH. Također, bavi se zagovaranjem **rodne ravnopravnosti u području radnih odnosa, usklađivanja privatnog i poslovnog života i tržišta rada, kao i seksualnih i reproduktivnih prava**.

Autorica je više objavljenih radova na teme **ljudskih prava žena i LGBTI osoba, rodne ravnopravnosti, feminizma, reproduktivne pravde, političke participacije i reprezentacije žena**.

Koordinatorica je Feminističke škole Žarana Papić. Diplomirala je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Anisa Pračić-Šehić, bacc. prava. Pravni fakultet završila na Univerzitetu u Tuzli. Aktivistica za ljudska prava. Od 2022. godine članica Organizacionog odbora **Bh. povorke ponosa**. Autorica tekstova **LGBTIQ+ prava: politička volja ili politička obaveza?, Antirodni „pokret“ kao sunovrat demokratije i Istospolne zajednice: nevidljiva realnost u bh. pravnom sistemu**.

Dalibor Tanić, rođen 13. 9. 1981. u Badnjevcu, R. Srbija.

Novinar i aktivista s više od 15 godina iskustva. Dobitnik **Nagrade Evropske unije za istraživačko novinarstvo za BiH za 2014. godinu**. Tokom karijere, posebno od 2010. godine pa do danas, prati i izvještava o **romskoj zajednici** u Bosni i Hercegovini. Posebno se istakao kroz učešće u projektu pokretanja **romskog portala Točak**, gdje je pisao tekstove i izvještavao o Romima u BiH. Paralelno s tim, bio je uključen u pokretanje portala **diskriminacija.ba**, čiji je saradnik od samog početka.

Nakon višegodišnjeg novinarskog i aktivističkog iskustva, 2017. godine pokrenuo je **portal Udar**, koji je tada bio jedini takve vrste u BiH. Nakon pet godina, pokreće novi medijski projekat – *Newipe (Nevipe)*, čiji je koncept **Glas Roma, Glas za Rome**. Osim rada na romskim pitanjima, posvećen je i temama koje se tiču drugih marginaliziranih grupa. 2022. godine bio je član i voditelj **Treće povorke ponosa u Sarajevu**.

Od 2021. godine certifikovani je **trener neuro-lingvističkog programiranja (NLP)**.

Oženjen je, otac dvoje djece, i živi u Sarajevu.

Melani Isović je dugogodišnja **novinarka i aktivistica** posvećena društveno odgovornim temama, marginaliziranim grupama i rodno zasnovanim pitanjima. Pored toga, aktivno se bavi kulturom sjećanja, nastojeći očuvati kolektivno pamćenje i promovirati suočavanje s prošlošću. Trenutno je zaposlena u **Centru za mlade KVART**. Kao članica različitih formalnih i neformalnih grupa, uključujući *Jer me se tiče*, *Građanke za ustavne promjene* i *Bh. povorku ponosa*, kroz svoj rad **zagovara jednakost, ljudska prava i slobode**. Njeno novinarsko i aktivističko djelovanje usmjereno je na osnaživanje zajednice, podizanje svijesti o društvenim pitanjima i stvaranje prostora za glasove onih koji su često zanemareni.

Meliha Sendić je **predsjednica i programska menadžerica Centra ženskih prava iz Zenice**, organizacije koja se više od dvije decenije zalaže za **zaštitu i unaprjeđenje prava žena, rodnu ravnopravnost i pristup pravdi** u Bosni i Hercegovini. Kroz svoj dugogodišnji rad, posvetila se **borbi protiv nasilja nad ženama, pravnoj zaštiti i osnaživanju žena** kako bi prepoznale i ostvarile svoja prava.

Meliha je **magistrica međunarodne i regionalne sigurnosti**, diplomirana menadžerica bezbjednosti, te stručnjakinja za procjenu rizika, krizno upravljanje i analizu društvenih i sigurnosnih izazova.

Kao pokretačica brojnih inicijativa, posebno se ističe njen rad na **uvođenju instituta osobe od povjerenja u Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH**, čime je ženama žrtvama nasilja osigurana **sigurnija i efikasnija pravna zaštita**. Također je zaslužna za razvoj **Mreže 4P**, inovativnog modela podrške koji omogućava **efikasniju institucionalnu i praktičnu pomoć ženama širom Bosne i Hercegovine**.

Njena posvećenost temi **rodne ravnopravnosti i pravne zaštite žena** ogleda se i kroz autorstvo brojnih publikacija i priručnika, među kojima su: *Regionalne smjernice za procjenu rizika i upravljanje rizicima*, *Trgovina ljudima: fenomen, položaj i prava žrtava - Priručnik za pravne stručnjake i pružaoce pravne pomoći*, *Brošura za žrtve trgovine ljudima*, *Priručnik za pružanje podrške ženama u pristupu pravdi i specijalnim uslugama u lokalnoj zajednici*, *Bosanska žena ustrajna i stamena*.

Pored rada u civilnom društvu, aktivno učestvuje u **edukaciji sudija, tužilaca, pravnika i drugih stručnjaka** kroz saradnju sa **Centrom za edukaciju sudija i tužilaca, Visokim sudskim i tužilačkim vijećem BiH i Vijećem Evrope**.

U cilju daljeg profesionalnog razvoja, trenutno se usavršava na **Business Academy, akreditiranoj Cambridge International School, sa fokusom na menadžment ljudskih resursa**, dodatno jačajući **svoje kompetencije u strateškom planiranju, razvoju organizacija i liderstvu**.

Njeno **liderstvo i analitičke vještine** izdvajaju je kao **ključnu figuru u kreiranju strateških rješenja za unaprjeđenje položaja žena u društvu**.

.....
CIP

-

Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

VODIČ kroz otpor antirodnom politikama / [Selma Alispahić ...
[et al.] ; uredila Enida Čamdžić] – Sarajevo : Fondacija CURE,
2025. ; 52 str.

ISBN 978-9926-413-22-4
COBISS.BH-ID **63747846**